

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, EKONOMİSİ VE PLANLAMASI
ANA BİLİM DALI

TÜRKMENİSTAN ile KKTC ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA
GÖREV YAPAN OKUL YÖNETİCİLERİNİN DİJİTAL
VATANDAŞLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gulnoza İBRAGİMOVA

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Umut AKÇİL

Lefkoşa
Ocak, 2018

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

YDÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

“Türkmenistan ile KKTC Ortaöğretim Okullarında Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Karşılaştırılması” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi ve Planlaması Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza:

Başkan: Prof. Dr. Zehra Altınay Gazi

Üye: Doç Dr. Behçet Öznacar

Üye (Tez Danışmanı):Yrd. Doç. Dr. Umut Akçıl

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2018

Prof. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2018

Gulnoza İBRAGİMOVA

TEŐEKKÖR

Yüksek lisans tez çalışmam süresince danışmanlığımı üstlenen, gerek konu seçiminde, gerekse tezin planlanmasında ve yürütülmesinde yardım ve desteğini esirgemeyen, bu süreçte sabrıyla ve bilgisiyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr Umut AKÇIL'a teşekkürlerimi sunarım. Manevi yardımlarıyla daima yanımda olan aileme, motivasyon kaynağım, tatlı oğlum Hamza BEKENOV'a ve çalışmalarım boyunca bana hep destek olan sevgili eşim Ahmetjan BEKENOV'a sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Gulnoza İBRAGİMOVA

Ocak, 2018

ÖZET**TÜRKMENİSTAN ile KKTC ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA
GÖREV YAPAN OKUL YÖNETİCİLERİNİN DİJİTAL
VATANDAŞLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI****Gulnoza İBRGAGİMOVA****Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi ve Planlaması****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Umut AKÇIL****Ocak 2018, 64 Sayfa**

Dijital dünyanın her gün değişen yeni teknolojisi sayesinde gerçekleşen yeniliklere ancak o dünyanın teknolojik şartlarına ayak uydurarak hayata devam etmek mümkün olmaktadır. Teknolojik çalışmalar, takip edilmesi güç bir hızdaki değişiklikleriyle, hayatın her ünitesini etkilemektedir. Etkilenen bu alanlardan biri de kuşkusuz eğitim sektörüdür. Teknoloji dünyası ile iç içe yaşayan öğrencilerin ve onlara rehberlik yaparak yol gösteren öğretmenlerin iyi bir dijital vatandaş olarak yetişmesi, onlara bu konuda rol model olarak yön veren okul yöneticileri ile mümkün olmaktadır. Bu çalışmada ise, Türkmenistan ve KKTC’de ortaöğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Çeşitli bağımsız değişkenlere göre her iki ülke yöneticilerinin dijital vatandaşlık özelliklerinin farklılaşp farklılaşmadığı karşılaştırmalı olarak araştırılmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen bu çalışma nicel araştırma desenlerinden nedensel karşılaştırma modeli ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın evrenini, KKTC’de Lefkoşa ilçesinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı lise eğitim kurumlarında görevli okul yöneticileri ve Türkmenistan’da Daşoğuz ilçesinde bulunan, Eğitim Bakanlığı’na bağlı lise okul yöneticileri oluşturmaktadır.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, Akçıl (2015) tarafından hazırlanan eğitim yöneticilerine yönelik dijital vatandaşlık ölçeği kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, katılımcıların kişisel bilgilerini almak için “Kişisel bilgi formu” hazırlanmıştır.

Ölçek sahibinden izni alınarak uygulanan bu ölçek5'li likert tipi düzeninde olup,dijital vatandaşlığa ait dijital okur-yazarlık, dijital hak ve sorumluluklar, dijital iletişim, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital erişim, dijital etik, dijital sağlık, dijital cihazların kullanımı, dijital depolama olarak belirlenenen10 alt boyuttan oluşmaktadır.

Bu çalışmada, her iki ülke yöneticilerinin dijital vatandaşlık davranışlarının alt boyutlarına göre düzeyleri ve bu düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı sonuçları araştırılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, ülkeler bazında dijital vatandaşlık oranı incelendiğinde, KKTC'li ortaöğretim okul yöneticilerininTürkmenistan'lı ortaöğretim okul yöneticilerine oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı değişkenlere ait puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ortaya çıksada, bazılarında çıkmamıştır. Ama genel olarak ele alındığında, Türkmenistan'lı okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri KKTC'li okul yöneticilerine nispeten daha düşük çıkmıştır. Bunun için Türkmenistan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin arttırılması ile ilgili olarak onlara dijital vatandaşlık kavramının ve bu kavramın eğitime olan faydalarının aktarıldığı hizmet içi eğitimler kapsamında seminerler, çalıştaylar vs.programlar düzenlenebilir. KKTC'li okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri yüksek çıksa da, onlar için bu uygulamalar geçerli olabilir.

Anahtar Kelimeler: *Dijital Vatandaşlık, Okul yöneticileri, Teknoloji lideri, Ortaöğretim okulu.*

ABSTRACT**THE COMPARISON OF DIGITAL CITIZENSHIP LEVELS
AMONG SECONDARY EDUCATION SCHOOL ADMINISTRATORS
OF TURKMENISTAN AND THE TRNC**

**Master Thesis, Educational Administration, Supervision, Planning
and Economics**

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Umut AKÇIL

January 2018, 64 pages

The only way to adapt in digital world is possible by observing the technological conditions of that world. The technological progress affects almost every unit of life. One of the affected area of those units is education sector. Students and their teachers who live in the technology world, can become good digital citizens with the help of school administrators who are role models and have well digital citizenship qualifications. The aim of this study is to compare digital citizenship levels of school administrators working in the secondary schools of Turkmenistan and the TRNC.

This study was carried out with the causal comparative model of the quantitative researches.

The population of this search consists of school administrators working in the secondary schools under the Ministry of National Education in the city of Nicosia (the TRNC) and schools under the Ministry of Education in the city of Dashoguz (Turkmenistan). In this research, there was used a digital citizenship scale as a data collection tool, which was prepared by Akçıl (2015). Furthermore, in the scale there was used a 'Personal Information Form' to get personal information of the participants. In addition, the scale consists of 10 sub-dimensions of digital citizenship that are digital literacy, digital rights and responsibilities, digital communication, digital security, digital commerce, digital access, digital etiquette, digital health,

usage of digital equipments and digital storage. As a result, the levels of school administrators of both countries were investigated according to their digital citizenship behaviors, whether it changed or not according to some demographic variables.

According to research findings, when the digital citizenship ratio is analyzed on the basis of two countries, it is concluded that the secondary school administrators of TRNC have higher level of digital citizenship than the secondary school administrators of Turkmenistan. Although there were differences between scores of some variables statistically, in some cases there were no differences. But overall, the level of digital citizenship of school administrators in Turkmenistan is relatively lower than that of school administrators in the TRNC. As a proposal, to justify this problem, school administrators of Turkmenistan need to participate motivated seminars and programs about digital citizenship in order to improve their skills in this subject. These programs can also be applied to school administrators in the TRNC, even though they have higher digital citizenship levels.

Keywords: *Digital Citizenship, School administrators, Technology leader, Secondary school.*

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I GİRİŞ	1
1.1 Problem durumu	1
1.2 Alt Problemler	3
1.3 Araştırmanın Amacı	3
1.4 Araştırmanın Önemi	4
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Tanımlar	6
BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1 Vatandaşlık kavramı ve tarihçesi.....	7
2.2 İnternet ve teknolojinin bireyler üzerindeki etkisi.....	8
2.3 Dijital Vatandaşlık	9
2.4 Dijital Vatandaşlığın Alt Maddeleri	12
2.4.1 Dijital Ahlak	12
2.4.2 Dijital Yasa	13
2.4.3 Dijital Hak ve Sorumluluklar	14
2.4.4 Dijital Sağlık	14
2.4.5 Dijital Güvenlik	14
2.4.6 Dijital Okur-yazarlık	15
2.4.7 Dijital İletişim	15
2.4.8 Dijital Ticaret	16
2.4.9 Dijital Erişim	17
2.4.10 Dijital Vatandaşlığın Yeni Boyutları	17
2.5 Dijital Çağda İSTE Standartları	18
2.6 Sağduyu Eğitimi (Common Sense Education) ve Dijital Vatandaşlık.....	21

2.7 İlgili araştırmalar	22
2.7.1 Yurt İçinde Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	22
2.7.2 Yurt Dışında Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	25
BÖLÜM III YÖNTEM	28
3.1 Araştırmanın Modeli	28
3.2 Evren ve Örneklem	28
3.3 Veri Toplama Aracı	30
3.4 Verilerin Toplanması	30
3.5 Verilerin Analizi	30
BÖLÜM IV BULGULAR VE YORUMLAR	32
4.1 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi	32
4.1.1 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin alt boyutları çerçevesinde incelenmesi.....	32
4.2 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırmalı incelenmesi	33
4.2.1 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin alt boyutlar çerçevesinde karşılaştırmalı incelenmesi	34
4.3 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi	39
4.3.1 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin yaş değişkeni açısından incelenmesi	39
4.3.2 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin görev türü değişkeni açısından incelenmesi	40
4.3.3 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin taşınabilir teknolojik cihaz sahipliği değişkeni açısından incelenmesi.....	40
4.3.4 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgisayar kullanım değişkeni açısından incelenmesi	41
4.3.5 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım yılı değişkeni	

açısından incelenmesi	42
4.3.6 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin günlük bilgisayar kullanım saati değişkeni açısından incelenmesi	43
4.3.7 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin akıllı dokunmatik cihaz kullanım saati değişkeni açısından incelenmesi	43
4.3.8 Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım saati değişkeni açısından incelenmesi	44
BÖLÜM V SONUÇ VE ÖNERİLER	46
5.1 Sonuç	46
5.2 Öneriler	48
5.2.1 Uygulayıcılara ve Okul Yöneticilerine Yönelik Öneriler	48
5.2.2 Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler	49
KAYNAKÇA	51
EKLER	58
Ek.1. Anket Örneği	58
Ek.2. Anket Sahibinden Alınan İzinler	63
ÖZGEÇMİŞ	64

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1. ISTE'nin öğretmen, öğrenci ve yöneticiler için NETS Standartları	19
Tablo-2. Katılımcıların demografik bilgilerine göre dağılımları	29
Tablo-3. Ölçek maddelerine yönelik derecelendirme ve sınırları	31
Tablo-4. Ülkeler bazında yöneticilerin dijital vatandaşlık ortalama puan dağılımları.....	32
Tablo-5. Ülkeler bazında yöneticilerin dijital vatandaşlık alt boyutlar ortalama puan dağılımlar	32
Tablo-6. Ülkeler bazında yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi Analizi	33
Tablo-7. Dijital okur-yazarlık düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi.....	34
Tablo-8. Dijital hak ve sorumluluklar düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi.....	35
Tablo-9. Dijital iletişim düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi	35
Tablo-10. Dijital güvenlik düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi	36
Tablo-11. Dijital ticaret düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi	36
Tablo-12. Dijital erişim düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi	37
Tablo-13. Dijital etik düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi	37
Tablo-14. Dijital sağlık düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi	38
Tablo-15. Dijital-taşınabilir cihaz kullanım düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi.....	38
Tablo-16. Dijital depolama alanları kullanım düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi.....	39
Tablo-17. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yaşa göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	39
Tablo-18. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin görev türüne göre karşılaştırmalı T-testi analizi	40
Tablo-19. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin taşınabilir cihaz sahipliğine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	41
Tablo-20. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgisayar kullanım yılına göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	41

Tablo-21. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım yılı değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	42
Tablo-22. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgisayar kullanım saati değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	43
Tablo-23. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin akıllı dokunmatik cihaz kullanım saati değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	44
Tablo-24. Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım saati değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi	44

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dijital vatandaşlığın alt boyutları	12
Şekil-2. Dijital vatandaşlığın yeni 10 alt boyutu	18

KISALTMALAR

ANOVA: Analysis of variance

CEU: Commision of EuropeanUnion

CoE: Council of Europe

DECD: DepartmentforEducationand Child Development

FATİH: Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi

ISTE: The International SocietyforTechnology in Education

ITU: International TelecommunicationUnion

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NETS-A: NationalEducationTechnology Standart forAdministrators

NETS-C: NationalEducationTechnology Standart forCoaches

NETS-CSE: NationalEducationTechnology Standart forComputerScienceEducators

NETS-S: NationalEducationTechnology Standart forStudents

NETS-T: NationalEducationTechnology Standart forTeachers

PC: PersonalComputer

REP: Respect, Educate, Protect

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, alt problemleri, amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Günümüzünde, teknoloji sosyal, ekonomik, politik ve eğitim gibi hemen hemen bütün alanlarda artık vazgeçilmez bir unsur olarak yer almaktadır. Teknoloji kullanımı, hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda, insanların çehrelerinin değişmesine sebep olan önemli bir etkidir. Geçmişten günümüze teknoloji her alanda kullanılan önemli bir araç olmaktadır. Teknolojinin yoğun olarak etkilediği alanlardan biri de kuşkusuz eğitim sektörüdür.

Teknoloji insanların günlük hayatında yaptığı işleri kolaylaştırdığı gibi eğitim ve öğretim dünyasında da yapılan çalışmaları hızlı, pratik ve güvenilir hale getirmektedir. Teknoloji sayesinde hızla değişen eğitim sistemine sadece öğrenciler değil, aynı zamanda öğretmenler ve hatta eğitim yöneticiler de dahil olmaları gerekmektedir (Aydın, 2015).

Bilişim ve haberleşme teknolojilerinin kullanıldığı araçlar zamanla yaygın hale gelmektedir. Bunun sayesinde dünya daha da globalleşerek, insanlar teknoloji sayesinde daha kolay bir iletişim kurabilmektedir. Bu gelişmelerin neticesinde dijital vatandaşlık kavramı ortaya çıkmaktadır. Teknolojiyi ve onunla birlikte günlük hayatımıza giren teknolojik araçları doğru kullanan, dijital ortamda kişisel hak-hukuklara ve etik kurallarına saygı duyan ve en önemlisi de bu araçları mesuliyet bilinciyle ve güvenli bir şekilde kullanan insana dijital vatandaş denmektedir. (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2007).

İnternetin bireyler ve toplumlar üzerinde oluşturduğu etki, vatandaşlık kavramını dijital çerçeveye taşımış ve bunun sonucunda dijital vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır (Aydın, 2015). Vatandaşlar yönetime internet üzerinden daha efektif katılmaktalar ve duygu-düşüncelerini özgür bir şekilde paylaşabilmektedirler.

Toplumsal bir alana dönüşen internet dünyasında insanlar artık o toplumun vatandaşı olarak kabul edilmektedirler (Mossberger, 2008).

Literatür araştırmalarında iyi dijital vatandaş kavramıyla ilgili birçok çalışmalar mevcuttur. Kılınç ve Dere (2013)'ye göre tüm siyasi sistemlerin hedeflerinde yeni nesli iyi vatandaş olarak yetiştirmek vardır. Bu hedefi gerçekteleştirmede eğitim sisteminin önemli görevlerinden biri sayılmaktadır (Safran, 2008). Eğitim sisteminde bunu sağlayacak olanların ise en tepede bulunan yöneticiler olacaktır.

Bilgi çağı olarak adlandırılan bu yüz yılda eğitim sisteminin en önemli aktörlerinden sayılan eğitimcilerin teknolojik değişimlere adaptasyon sağlamaları olmazsa olmazlardan sayılır. Bunun için de The International Society for Technology in Education (ISTE)'nin eğitim standartları değerlendirilerek, dijital okuryazar olma, derslerde teknoloji kullanma, öğrencileri bu seviyeye yöneltme, onlara bilgiye ulaşma ve onu kullanma becerilerini kazandırma, mesleki deneyim ve gelişimlerini paylaşmak için iş arkadaşları ile interneti kullanarak işbirliği yapabilme (ISTE, 2000) gibi ölçütlere dikkat çekilmektedir. Bu standartlar dijital vatandaşlıkta da aranmaktadır.

Okul yöneticileri başta olmak üzere tüm eğitimcilerin etkin bir şekilde dijital platformu kullanmaları ve dijital vatandaşlığa dair yapılan eğitimlere katılmaları, şüphesiz onların dijital ortamdaki tutum ve davranışlarına yansiyacaktır. Genel olarak düşünülürse, eğitim sisteminin temel amacı, her anlamda kaliteli bir nesil yetiştirmektir ve tabiki de iyi bir teknoloji okuryazarı öğrenciler hazırlamaktır. Burada en önemli görev öğretmen ve okul yöneticilerine düşmektedir. Dijital platformu öğrenciler ve hatta öğretmenler için yeterli düzeyde uygun kullanabilen her okul yöneticisi iyi bir dijital vatandaş olarak kabul edilir. Okul yöneticileri, teknolojinin yeni neslin dünyasına daha çok entegre olabilmesi için dijital vatandaşlığı alternatif bir yaklaşım olarak görmektedir (Alberta Government, 2013).

Bu bilinçle yapılan bu araştırma ile Türkmenistan'daki okullarda görev yapan yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin araştırılması, ortaya çıkan sonuçların Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile karşılaştırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmanın genel amacı, Türkmenistan ve KKTC'deki

ortaöğretim okullarda görev yapan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırılması olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır;

1.2. Alt Problemler

- 1- Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık durumları ne düzeydedir?
 - a) Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık davranışları alt boyutlara göre dağılımı ne düzeydedir?
- 2- Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
 - a) Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık davranışlarının alt boyutları çerçevesinde bir fark var mıdır?
- 3- Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri,
 - a) Yaşa göre,
 - b) Görev türüne göre,
 - c) Taşınabilir teknolojik cihaz sahipliğine göre,
 - d) Bilgisayar kullanıma göre,
 - e) İnternet kullanım yılına göre,
 - f) Günlük bilgisayar kullanım saatine göre,
 - g) Akıllı dokunmatik cihaz kullanım saatine göre,
 - h) İnternet kullanım saatine göre
 farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmeler nesiller arasında hızlı bir değişime yol açmıştır.

Teknoloji eğitim ortamlarında karşılaşılan problemlerin çözümünde kullanılabilir pratik bir yol; öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada kullanılabilir alternatif bir araç olarak görülmektedir (Brupbacher ve Wilson, 2009). Teknoloji, onunla büyüyen günümüz çocuklarının öğrenme biçimlerini etkilemekte ve öğrenme alışkanlıklarını değiştirmektedir. Bu değişimi yönetebilecek öğretmen ve yöneticilere

ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada yöneticilerin, teknolojinin öğrenme sürecine yapacağı katkıların farkında olmaları, teknolojiyi öğrenme alanları ile bütünleştirmeleri ve yönetim süreçlerine de teknolojiyi dahil etmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla yöneticilerin teknoloji okuryazarı olmaları önemli görülmektedir (Hacıfazlıoğlu, Karadeniz ve Dalgıç, 2011).

Gerek teknoloji becerileri gerekse eğitimin hedeflerine ulaşmak amacıyla teknoloji kullanımı konusunda yeterli bilgi donanımına sahip yöneticiler olmaksızın dijital dünyaya entegre olmuş eğitim sisteminin yönetilmesinin mümkün olmayacağı yapılan araştırmalar ile ifade edilmektedir.

Okul yöneticilerinin teknoloji liderliğiyle ilgili yeterli eğitim, bilgi ve beceriye sahibi olmamaları, bu beceriyi eğitim yaşamına dahil etmeleri hatta dijital dünyaya entegre olmaları dijital vatandaşlıktan geçmektedir. Dijital vatandaşlık kapsamında göstermeleri gerekli olan davranışları yerine getirmede önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle, daha az gelişmiş ülkelerde teknoloji kullanımı ve teknolojiyi yönetim biçimi haline getirmede daha çok sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Bu nedenle öncelikle okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık becerilerinin düzeylerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Bu noktadan hareketle bu araştırma ile Türkmenistan ve KKTC’de ortaöğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenerek karşılaştırılması amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın önemi

Dijital dünyada hemen hemen tüm mesleklerde dijital beceri ve yeteneklerin kazanılmasına ihtiyaç vardır. Bireylerin yaşamak, öğrenmek, okumak, iletişim kurmak ve toplumda varlığını sürdürebilmek için bazı temel dijital yeteneklere sahip olması gerekmektedir (Navracsics, 2016). Yeni neslin iyi bir eğitim alması ve bu eğitimlerinde başarılı olabilmeleri için doğru adımların atılması gerekmektedir. Onların hem dijital okuryazar olmalarını hem de internet dünyasında gezinirken dijital etik kurallarına uymalarını sağlamak, öğretmen ve yöneticilerinin en önemli görevlerinden biri olmaktadır.

Dijital teknolojiye etkilenen önemli faktörlerden biri de şüphesiz okullardır. Günlük hayatımızda dijital teknolojinin eğitim merkezlerinde kullanılmasıyla pozitif sonuçların görüldüğü gibi, olumsuz neticelerle de karşı karşıya kalınmaktadır.

Teknolojinin eğitim dünyasına dahil olmasıyla birlikte, meydana gelen değişiklikleri eğitimcilerin takip etmesi ve öğrencilere bu yönde doğru yol göstermeleri önem arz etmektedir.

Eğitim sistemi perspektifinden bakıldığında, bu işin merkezinde bulunan öğretmenlerin bilgi ve becerilerini devamlı yenilemeleri, yeniliklere açık olmaları ve kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir (Kılbaş, 2000). Bu anlamda yeni nesle kılavuzluk yapacak öğretmenlerin çağdaş dünyayla iç-içe olmaları ve dijital dünyaya vakıf olabilmeleri için kendilerini yenilemeleri ve geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu noktada eğitim yöneticileri, öğretmen ve öğretmen adaylarına rehber olabilmeleri için en az onlar kadar dijital vatandaş olmaları gerekmektedir. Böylelikle onlara dijital anlamda rehberlik yapabileceklerdir.

Yöneticiler, öğretmenler ve aileler öğrencileri hem bugüne hem yarına hazırlamakla mükelleftirler. Bu süreçte öğrencilerin aşması gereken birçok engeller mevcuttur. Öğrencilerin bu bariyeri aşabilmeleri ve onlara yol göstermek için onları yetiştirmekle yükümlü konumunda olan herkesin belli bir seviyede bilgi birikimine sahip olmaları beklenmektedir (Conley, 2010).

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine ilişkin hem yurt içinde hem de yurt dışında araştırmaların oldukça az olması bu araştırmanın önemini arttırmaktadır. Dijital vatandaşlık kavramının internetin yayılmasıyla birlikte ortaya çıktığı düşünüldüğünde, internetle daha geç tanışan ülkelerde dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmalı analizleri, yöneticilere kendilerini geliştirmeleri noktasında yol gösterici nitelikte olacaktır. Bu nedenle gelişmiş ülkelere oranla bilgi iletişim teknolojilerine sonradan erişen Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan bu çalışmada, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında KKTC Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) okulları ve Türkmenistan'ın Eğitim Bakanlığına bağlı okullarında görev yapan ortaöğretim okul yöneticileri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu çalışma, yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerini ölçmeye yarayan, Akçıl (2015) tarafından geliştirilen ölçek ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Dijital Vatandaş: Çevrimiçi okuma, yazma ve yeri geldiğinde yönlendirme yeteneğine sahip ve düzenli olarak interneti kullanan bireylerdir (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2008).

Ortaöğretim okulu: Eğitim Temel Kanunu'na göre ortaöğretim eğitimi, ilköğretimden sonra asgari üç yıl eğitim veren genel, mesleki ve teknik eğitim kurumlarını kapsar (Eskicumalı, 2002).

Okul yöneticisi: Eğitim sisteminin hedefini gerçekleştirebilmek için, eğitimörgütlerinde yer alan insan gücü, sermaye, zaman, malzeme ve mekan unsurlarınıverimli, ekonomik ve etkin kullanabilen, yönetici sıfatını taşıyan bireylerdir (Çelik,2008).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Vatandaşlık Kavramı

Vatandaşlık, bulunduğu çevrenin içinde hayatını devam ettirmek ve o toplumun belirlediği standartların getirdiği hakları kazanmak anlamını taşımaktadır (Smith, 2002). Vatandaşlık kavramı Fransız devrimiyle anlam kazanmıştır denilebilir (Erbay, 2009

Sarıbay (1991)'a göre vatandaşlık, genel olarak "Bir topluluğa üye olma veya katılma" olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda, Marshall (2000)'a ait vatandaşlık tanımını şöyle ifade edilmektedir: "Bir gruba ait olma duygusunun ve onun bir parçası olmanın şart olduğu bir makamdır. Bu makamdaki herkes derecelerine göre hak ve sorumluluklar açısından aynı seviyededirler".

Günümüzde kullanılan vatandaşlık ifadesinin değişik dört tanımından bahsedilmektedir (Smith, 2002). İlk tanımda, hem eski hem de çağdaş demokrasilerde, toplumun oy kullanma ve iktidarda görev alma gibi kendi kendini yönetme süreçlerine faal katılımı olan ve siyasi hakları elinde bulunduran insan anlamını bulundurmaktadır. Vatandaşlığın ikinci anlamı ise, tüm bağımsızlık haklarını elinde bulunduran siyasi bir kesimin yasal azası olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü tanımı ise, vatandaş siyasi olsun veya olmasın herhangi bir topluma üye olan bireydir. Vatandaşlığın son tanımında, bir gruba sadece üye olmak değil, aynı zamanda o gruba üye olmanın şartı olan tavırları benimsemek gibi birinci ve üçüncü tanıma ait özellikleri taşıyan tanımdır. Herhangi bir insan topluluğun yararına çalışan ve o toplulukların fonksiyonuna aktif bir şekilde katkıda bulunan bireyler, vatandaş olarak kabul edilmektedir.

Çağımızdaki değişim ve gelişimlerle birlikte vatandaşlık kavramı değişik boyutlarda adlandırılmaya başladı. Örneğin, ekolojik vatandaşlık, anayasal vatandaşlık, Avrupa Birliği Vatandaşlığı, çok kültürlü vatandaşlık.

Son yüz yılda vatandaşlık kavramı, hızla değişen ve gelişen teknoloji sayesinde etkilenerek, ortaya dijital vatandaşlık ortaya çıkmıştır (Kılınç, 2015).

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve yaygın hale gelmesiyle, internet ve ona bağlı teknolojik aletler insanların günlük hayatının ayrılmaz bir parçası haline

gelmiştir. Bunun sonucunda, sosyal medya olarak adlandırılan ortamda bireyler ve gruplar bir araya gelerek duygu ve düşüncelerini paylaşabilmektedirler. İnsanlar gündelik hayatlarında yapılabilecek her şeyi çevrimiçi olarak internet ve bilgisayar teknolojisi sayesinde dijital ortamda da yapabilmektedir. Twitter ve Facebook gibi paylaşım ağlarında sosyal ve siyasi durumlara katılabilir, kolay bir şekilde bunları eleştirme, duygu ve düşüncelerini her alandaki farklı insanlara ulaştırma gibi eylemlerde bulunabilir, alışveriş yapabilir, sağlık sorunlarına çözümler bulunabilmektedir.

2.2. İnternet ve teknolojinin bireyler üzerindeki etkisi

Gökçöl (1997)'e göre internet, birden fazla bilgisayarların ağ olarak birbirine bağlı olduğu, tüm dünyada devamlı gelişen ve yaygın hale gelen bir haberleşme sistemi olarak tanımlanmıştır. İnternet, insanların hayatında bilgiyi paylaşmak ve ona kolay bir şekilde erişebilmek mantığının sonucunda bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan bir teknoloji aracıdır. İnternetin insanlar üzerinde bazen olumlu etkileri olduğu gibi, bazen de olumsuz etkileri görülmektedir. İnternet kullanımı sonucunda, bireyin hayatında farklı değişimlere neden olduğu gözlemlenmiştir.

Farklı fonksiyonlarıyla bir iletişim aracı haline gelen internetin en belirgin amacı, online (çevrimiçi) kullanıcıların fikirlerini özgürce dünyayla paylaşmasını sağlamaktır. İnternet merkezi olmayan küresel bir yapıya sahip, dünyadaki en büyük haberleşme ağıdır (Akdeniz ve Altınparmak, 2008).

Günlük hayatımızda yapılan normal alışverişlerin yerini artık çevrim içi alışverişler almaktadır. Ayrıca, e-devlet gibi sistemler bireylerin işlerini daha kolay hale getirmekte ve onların sosyal yaşantılarını etkilemektedir. Dijital teknolojiyle iç-içe olan dijital yerliler için teknoloji artık vazgeçilmez bir unsur olmaktadır (Prensky, 2001).

Çalık ve Çınar (2009) internetin hem olumlu hem de olumsuz farklı etkileri olduğunu söylemektedir. Olumlu etkilerinden biri, internet vasıtasıyla istenilen zaman, arzu edilen bilgiye ulaşabilmekte ve böylelikle zaman israfı olmadan günlük yaşantıdaki işler daha hızlı ve pratik hale gelmektedir. Diğer olumlu etkisi ise, internet vasıtasıyla elde edilen ve paylaşılmak istenen bilgi ve düşünceler geniş topluluklara rahatça iletilmektedir. İnternetin olumsuz etkilerinden biri, internetle iç-içe bulunan günlük hayatta aile içi ve aile dışı iletişimin minimum hale gelmesine sebep

olmaktadır. Bir başka negatif etkisi ise, internet sayesinde hızlı ve kolay bir şekilde bilgiye erişebilirken, toplumu aynı zamanda tembelleştirmektedir. İnternetin bir diğer olumsuz etkisi de, bireylerin sürekli bilgisayarla oturup kalkması, onların farklı sağlık sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Diğer olumsuz etkilerinden biri ise, internetin herkese açık olması ve her çeşit içeriğe sahip sitelerin genel kullanıma açık olması etik problemlere sebep olmaktadır. Özellikle dijital yerliler sayılan 21.yüzyılın yeni jenerasyonu hakkında endişe duyulan önemli konulardan biri, onların teknolojiyi kullanırken etik kurallara uymayan ve ahlaki değerlerden uzak bir neslin yetişmesidir (Selwyn, 2009).

Bahsi geçen internetin tüm olumlu ve olumsuz etkilerine rağmen, onun insanların günlük yaşantısının vazgeçilmez bir parçası olması göz ardı edilemeyecek kadar gerçektir (Çalık ve Çınar, 2009). Bu anlamda internet, günümüzde sosyal hayatın en önemli mihenk taşlarından olup, geçen asırda ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli direklerinden sayılan karayolu, havayolu ve demir yolu gibi ulaşım sistemlerinin sağladığı kolaylığı sağlamaktadır (Metin, 2009). Diğer insanlarla elektronik posta, blok, forum, sohbet odası gibi sosyal ağlar üzerinden rahatça iletişim kurabilen bireyler aynı zamanda etkili bir şekilde başkaları tarafından desteklenerek çevrim içi değişik sosyal ortamlar oluşturabilmektedirler (Tyler, 2002). İnternetin farklı mevzularda açık ve net anlatımlar ortaya koyması, vatandaşlık kavramının yeniden değişik boyut kazanmasına neden olmaktadır. Kılınç (2015)'a göre vatandaşlık kavramı, bilgi çağı denilen bu yüzyıldaki inovasyonlarla birlikte değişik formatlarda adlandırılmaktadır. Farklı kurumlar ve bireyler tarafından anlatılan vatandaş, siber vatandaş ve dijital vatandaş kavramları bu anlamda ele alınmaktadır (Karaduman, 2011).

2.3. Dijital Vatandaşlık

Dijital vatandaşlık, dijitalleşen iletişim döneminin ortaya çıkardığı bir kavramdır. Aynı zamanda dijital vatandaşlık terimi, dijital araçların gelişimi ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Dijital vatandaşlık, teknolojik araçların etkili bir şekilde kullanılması, bununla birlikte dijital dünyaya entekre olan vatandaşların sorumluluk sahibi olmaları ve dijital dünyada her kes için belirlenmiş standartların uygulanması ile alakalıdır (Mossberger, Tolbert ve S.McNeal, 2007).

Dijital vatandaşlıkta, dijital yerliler ve dijital göçmenlerden söz edilmektedir. ‘‘Dijital Yerli’’ olarak ifade edilen bugünün öğrencileri, dijital dünyadan ciddi anlamda etkilenmiş, bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. gibi teknolojik aletlerle dünyaya gözlerini açan çocuklar olarak düşünülebilir. Bu sebeple onların diğer insanlarla olan ilişkisi, tavır ve davranışları, bilgiye olan bakışı ve kabul ediş şekilleride kendinden önceki jenerasyona nispeten daha farklıdır (Teo, Yurdakul ve Ursavaş, 2014). Aynı zamanda, dijital yerliler günlük yaşantılarında karşılaştıkları sorunları ve ihtiyaçlarını içinde bulunduğu sanal çevresden elde etmeye çalışmaktadırlar (Karaduman ve Öztürk, 2014).

Prensky (2001)’ye göre ‘‘Dijital Göçmen’’ olarak adlandırılan grup ise dijital çağda doğmayıp, daha sonra teknoloji ile tanışan ve dijital dünyaya adapte olmaya çalışan kesimdir. Bayzan ve Çubukçu (2013) dijital yerlilerin dijital dünyada doğan vatandaş, dijital göçmenleri ise dijital dünyaya sonradan katılan bir dijital vatandaş olarak tanımlamaktadır.

Dijital vatandaşlık terimi her geçen gün önem kazanmaya devam ettiği gibi artık teknoloji dünyasında sıkça kullanılan bir kavram haline geldi. Bu nedenle dijital dünyada doğru ve güvenli bir şekilde yaşanabilmesi adına, teknoloji kullanımında birçok politikalar ve standartlar ortaya çıkmaktadır. Güvenliği sağlayan uluslararası kuruluşlardan birkaçı şunlardır:

- 1) Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (DECD)
- 2) Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)
- 3) Avrupa Konseyi (CoE)
- 4) Avrupa Birliği Komisyonu (CEU).

Yukarıda sayılan uluslararası örgütler çevrimiçi güvenliği konusunda önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Microsoft, Google, Samsung, Apple, Vodafone ve Facebook gibi iletişim şirketleri de gençlerin daha güvenli internete bağlanabilmeleri ve doğru kullanabilmeleri için 2011 yılında AB Başkanlığında bir eylem planı hazırlanmasını sağlamışlardır.

Bu eylem planı çerçevesinde dev haberleşme aracı Facebook mevzuyla alakalı yardım sayfası oluşturmuş ve bu sayfada çevrimiçi ortamda paylaşılan uygun olmayan paylaşımlar, çalıntı hesap, gizlilik ve güvenlik kurallarına aykırı durumlar için kullanıcılara özel ihbar ve şikayet yardım sayfası hazırlanmıştır.

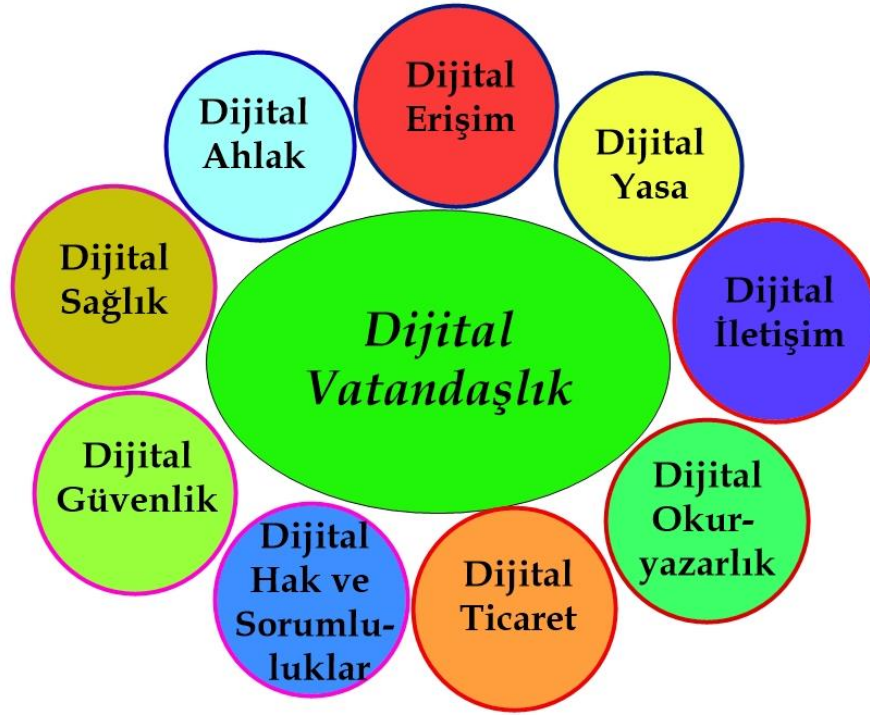
Bir başka bilişim devi Microsoft çevrimiçi platformdaki fırsatları ve tehditleri iyi bildiğinden dijital vatandaşlıkla ilgili bütün dünyada yürürlüğü olan davranış

normlarının oluşturulması gerektiğini rapor şeklinde devletlere bildirmiştir. Microsoft bu safhada kendi yazılım programlarını güvenli yazılım ve filtre yöntemleriyle geliştirerek güvenlik sayfasında insanları bilinçlendirmek amacıyla eğitim kılavuzu hazırlayarak kullanıcılarının hizmetine sunmaktadır.

Bununla birlikte dijital vatandaşlıkla alakalı bir numara arama motoru Google, kullanıcılarını bilgilendirmek için interaktif dijital vatandaşlık kılavuzu hazırlamışlardır. Aynı şekilde, en çok video paylaşım yapan YouTube da dijital vatandaşlıkla ilgili görsel olarak öğretim programı sunmaktadır.

Dijital vatandaşlık, 2007 yılında ISTE (International Society for Technology in Education)'nin hazırladığı 6 maddelik önemli standartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Hacıfazlıoğlu, Karadeniz ve Dalgıç, 2011). Daha sonra ise, Ribble ve Bailey (2007) dijital vatandaşlığı yeniden tanımlamıştır;

1. Saygı duy (Respect)
 - a) Ahlak (Etiquette)
 - b) Erişim (Access)
 - c) Yasa (Law)
2. Eğit (Educate)
 - a) İletişim (Communication)
 - b) Okur-yazarlık (Literacy)
 - c) Ticaret (Commerce)
3. Korum (Protect)
 - a) Hak ve sorumluluklar (Rights and Responsibility)
 - b) Güvenlik (Safety-security)
 - c) Sağlık (Health and Welfare)

Şekil-1. Dijital vatandaşlığın alt boyutları (Ribble ve Bailey, 2007).

Bilişim çağının inanılmaz teknolojik gelişmeleri internetle bütünleşince bilgiye erişim daha da kolaylaşmıştır. Ribble dijital vatandaşlığı 9 alt boyutuyla ele alırken, akıllı telefon, tablet, dizüstü bilgisayar ve diğer teknolojik aletlerin ortaya çıkması ve gelişmesiyle dijital vatandaşlığı daha farklı ve daha fazla alt başlıklarda incelemiştir doğmaktadır (Alberta, 2012). Akçıl (2015) ise yaptığı doktora tez çalışmasında dijital vatandaşlığı Alberta'nın önerdiği yeni boyutları da ele alarak değerlendirmiştir. Doktora çalışmasında iki boyut olan dijital hak ve sorumluluklar ile dijital hukuk boyutunun iç içe geçtiğini, aslında çok yakın kavramlar olarak ele alınabileceğinden dolayı bu iki boyutun birleşebileceği ve ortaya 10 alt boyutlu bir dijital vatandaşlık normları ortaya çıktığını savunmuştur (Akçıl, 2015). Böylelikle dijital vatandaşlığa katılan iki yeni boyutun; dijital depolama ve dijital cihazların kullanımı şeklinde olduğu görülmektedir.

2.4. Dijital Vatandaşlığın Alt Maddeleri

2.4.1. Dijital Ahlak

Ribble ve Bailey (2007)dijital ahlakı, teknolojiyi kullanırken çevrimiçi ortamlarda davranış normları veya başka kullanıcılar tarafından istenen ve beklenen

davranış standartları olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda dijital ahlak, teknolojik araçları nerede ve nasıl kullanacağını ve kullanırken de hak ve sorumlulukların bilincinde olmayı içermektedir. Dijital ahlak, dijital dünyayı kullanırken diğer insanların hak ve hukuklarına saygı duymak ve teknolojik araçların ne zaman ve nasıl kullanılacağını bilincinde olmaktır (Çubukçu ve Bayzan, 2013). Bilişim çağında çevrimiçi ortamın etik kurallarına uyulmasının öğretilmesi önemli olduğu savunulmaktadır (Hollandsworth, Dowdy ve Donovan, 2011). Çünkü bireylerin sosyal medyada gezinirken etik kuralları bilmesi kişilerin özgür yaşama alanlarını ihlal etmemeyi sağlamaktadır. Çevrimiçi ortamları kullanırken uluslararası yasalara veya kanunlara uymamak, dil, din ve ırk ayrımcılığı yapan eylemlerde bulunmak, bireyleri aşağılayıcı, tehdit ve tahrik edici ifade ve davranışlarda bulunmak, etik kurallara aykırı tavır ve davranışlar olarak tanımlanır (Elçi, 2015).

2.4.2. Dijital Yasa

Dijital yasa, dijital platformda uyulması gereken kanun ve kuralların farkında olmak ve bunlara riayet etmeyi içermektedir (Bayzan ve Çubukçu, 2013). Ribble ve Bailey (2007)'e göre dijital yasa, kanuni hak ve sorumluluklar ve dijital ortamı düzenleyen sınırlar olarak ifade edilmektedir. Elçi (2015), toplumun her bir ferdi dijital ortamda yaptığı her bir eylemin sorumluluğunu taşıması gerektiğini, aykırı durumlarda yasalarca yapılan olumsuz eylemin engellenebileceğini ifade etmektedir.

Günlük hayatta bilgi teknolojileri üzerinden yapılan yasadışı eylemler bilişim suçları ya da siber suçlar olarak tanımlanmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda yapılan sahtekarlık veya dolandırıcılık, bilişim sistemlerini engelleme, verileri imha etme, bankacılık sistemlerinde yapılan suçlar, tehdit, tahrik, şantaj, dijital kimlik hırsızlığı, çevrimiçinde paylaşılan dosya ve dökümanların izinsiz indirilmesi gibi yasa dışı hareketler bilişim suçları kategorisine dahil olmaktadır. Dijital vatandaşlık sayesinde toplumda kanunlar ve yasa dışı durumlar hakkında farkındalık oluşturulmakta ve onların teknolojik alet ve internet kullanımında daha bilinçli olması sağlanmaktadır (Ribble ve Bailey, 2007).

2.4.3. Dijital Hak ve Sorumluluklar

Ribble ve Bailey'ye (2007) göre dijital hak ve sorumluluğu, dijital platformdaki insanların ait ayrıcalık ve özgürlük ve bunun neticesinde ortaya çıkan davranışsal beklentiler olarak tanımlanmaktadır. Bayzan ve Çubukçu (2013) ise bu konuyu, dijital ortamda kullanıcıların teknolojik araçları rahatlıkla kullanabilmesi ve bu şekilde onların kendilerini özgürce tanıtabilmesi, insanların sorumluluk bilincinde hareket etmesi, dijital platformda yapılan yasa dışı eylemlere karşı rahat bir şekilde şikayet hakkının kullanılması şeklinde yorumlamaktadırlar.

Dijital vatandaşlık yolunda birçokdevlet bilinçli vatandaşlar yetiştirmeninönemli olduğunu belirtmektedir. Hem etik olarak hem de kanunlara riayet etme olarak bilinçli yurttaşların yetişmesinin ve toplum içinde sorunların minimize etmenin yollarından birinin öğrencilerin dijital ortamdaki hak ve sorukluluğunun fakında olarak yetiştirilmesine bağlıdır (Elçi, 2015).

2.4.4. Dijital Sağlık

Ribble ve Bailey (2007) dijital sağlığı, dijital ortamda fiziksel ve psikolojik açısından iyi olma hali olarak tanımlamaktadır. Bayzan ve Çubukçu (2013) ise bu durumu şöyle tanımlamaktadır: “Çevrimiçi dünyadan kaynaklanan ruhsal ve fiziksel sağlık problemleriyle alakalı bilinçli olma durumudur”. Kısaca, dijital sağlığı,dijitalleşmenin sonucunda ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları şeklinde ifade edilebilir. Bu probleme çözüm olarak Elçi (2015) şunu demektedir: “Sağlıklı toplum için dijital araçları kullanırken sağlık ve sıhhatine dikkat eden fertlerin yetiştirilmesi önemlidir”.

2.4.5. Dijital Güvenlik

Dijital güvenlik, bireylerin teknolojik araçları kullanırken, kendi güvenliklerini ve dijital anlamdaki güvenliklerini temin edebilmesidir (Bayzan ve Çubukçu, 2013). Dijital güvenliği Ribble ve Bailey (2007) şöyle ifade etmektedir: “Dijitalleşen insanlar network (ağ) ve kendi şahsi güvenliklerini koruma amaçlı dijital platformda aldığı tedbirlerdir”.

Tan'a (2011) göre insanların kendi evlerinde korunmak için kapılarına kilit takarak yaşadıkları gibi dijital dünyada da aynı şekilde kendilerini güvende tutmalıdırlar. Burada özellikle genç neslin kendilerini dijital platformda nasıl güvende olacaklarını bilmemesi kendileri için tehlikeli olabilmektedir. Günümüzde gençlerin çoğunluğu çevrimiçi iken neyin doğru ve güvenli olmadığını bilmemektedirler (Keen, 2008). Dijital vatandaşlık, insanların dijital güvenlik mevzuunda bilgi sahibi olabilmesi için çözüm olacağı düşünülmektedir. Pescetta (2011), yeni jenerasyona dijital vatandaşlık, dijital güvenlik ve dijital yeterlilik yetenekleri kazandırıldığı müddetçe onların dijital dünyadaki yaşam için hazırlanmış olacağını ifade etmektedir.

2.4.6. Dijital Okur-yazarlık

Ribble, Bailey ve Ross (2004), teknolojinin her alana yansması sonucu teknolojinin iyi kullanılabilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu sebeple, 'Teknolojiyi nerde, ne zaman ve nasıl kullanmalıyız?' sorusunun yanıtını bulmak için dijital okur-yazar olmanın önemli olduğu ifade edilmektedir. Teknoloji okur-yazarlık, temel teknoloji bilgisine sahip olmak ve onu geliştirmek, daha sonra bu birikimini kullanarak oluşturulan içerikleri nasıl ve ne zaman kullanacağını bilen insanlar şeklinde ifade edilmektedir (Davies, 2011). Teknoloji okur-yazarlık, dijital vatandaşlık eğitiminin önemli bir alt boyutudur (Çubukçu ve Bayzan, 2013).

2.4.7. Dijital İletişim

Ribble ve Bailey (2007) dijital iletişimi, elektronik bilgi alışverişi şeklinde tarif etmektedir. Dijital iletişim, çevrimiçi ortamda bilgi alışverişinin gerçekleşmesi, farklı haberleşme kanallarını kullanabilme yeteneğine sahip olması ve bu iletişim yollarının uygun zamanda ve uygun şekilde kullanılmasıdır (Bayzan ve Çubukçu, 2013).

Sosyal medya, yüzyılın en revaçta olan haberleşme araçlarından biri olup, bireylerin iletişimini, etkileşimini, kooperatif hareket etmesini ve öğrenme sürecini tekrar şekil almasında büyük rolü vardır (Toğay vd., 2013). Ribble ve Bailey (2007) mobil cihazları, anında mesajlaşma, video konferans, internet üzerinden yapılan haberleşmeler ve e-posta gibi iletişim araçlarını, kullanıcıların haberleşme yöntemlerini değiştiren teknolojiler olduğu ifade etmektedirler. Yeni nesil, sosyal

medyaya istediği her yerden ulaşabilmekte ve dijital dünya onlara sadece bilgi tüketen değil, aynı zamanda bilgi üreten bireyler yapmaktadır (Tarrant ve Thiele, 2014). Böyle durumlarda, dijital ortamda bilgi üreten konumunda bulunan öğrencilerin bu bilgiyi pozitif yönde ne zaman ve nasıl kullanacağını bilip bilmemesi soru işareti olarak yüzeye çıkmaktadır.

Türkiye’de okullarda faaliyete giren FATİH (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) projesinin amaçlarından biri de bilgi toplumu oluşturmak ve eğitimde teknolojiyi faydalı hale getirmektir. Bilgi toplumundan bahsederken sadece öğrenciler değil, aynı zamanda öğretmenlerin de dijital iletişim becerilerine sahip olması gerekmektedir. Böylelikle, eğitimde bilgi ve teknoloji açısından öğrenci-öğretmen iletişimi uyumlu hale gelmektedir.

2.4.8. Dijital Ticaret

Ribble ve Bailey (2007) dijital ticareti, dijital ortamda ürün satma ve satın alma işlemi şeklinde tarif etmektedir. Çubukçu ve Bayzan’a (2013) göre dijital ticaret, dijital platformda ürün ve hizmet satma ve satın alabilme kapasitesine ve bilincine sahip olunması, çevrimiçi alışveriş ve bankacılık işlemlerinde veri gizliliğini muhafaza edilebilmesi ve güvenilir internet sitelerinden (sayfalarından) ticaret yapma farkındalığında bulunması olarak tanımlanmaktadır.

Günlük hayatımızda, mal ve hizmet ticaretinin çevrimiçinde gerçekleşmesi olarak ifade edilen e-ticaret, ürünlerin uygun fiyat çeşitliliği ve kolaylığıyla bildiğimiz klasik ticaretten ayırt edilmektedir. 2009-2012 yılları arasında ticaretin küresel hacmi yıllık ortalama %16 büyürken, sadece 2012 yılında 1,5 trilyon dolara ulaşmıştır. 2018 yılında Türkiye’de e-ticaret alışveriş yapanların %70’lere ulaşacağı tahmin edilmektedir (Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı, 2015).

Kaya ve Kaya (2014), çevrimiçi ortamda alışveriş yapmak bilişim çağının bir gereği olduğunu ifade etmektedir. Dijital ticaret, toplumun her kesiminde, özellikle dijital yerliler arasında yaygın hale gelmiştir (Prensky,2001). Gerçek hayatta tüketicinin bilinçli olması ne kadar önemliyse, sanal ortamda da en az o kadar önemlidir. Bu sebepten dolayı öğrencilerin gelecekte iyi bir dijital olabilmesi için sanal ortamı alışveriş amaçlı kullanırken yeterince bilgi sahibi olması elzemdir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının da ISTE (2011) standartlarına göre, e-ticaret mevzuunda bilinçli olmaları önemlidir.

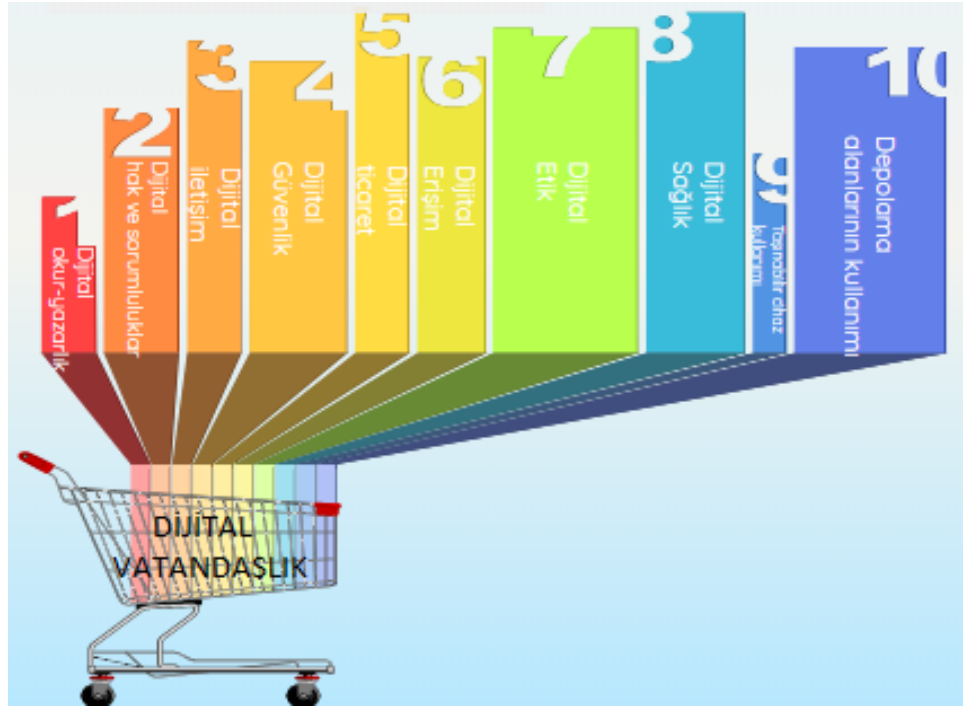
2.4.9. Dijital Erişim

Ribble, Bailey ve Ross (2004) dijital erişimi, insanların bir bütün olarak dijital ortama katılması olarak ifade etmektedir. Çubukçu ve Bayzan'a (2013) göre de, bireylerin dijital ortama istediği yerden hızlı ve kaliteli ulaşabilmesi olarak tarif etmektedirler. İnsanların eşit bir şekilde dijital platforma erişebilmesi bilişim çağı adına çok önemli bir zarurettir. Anagün ve Atalay (2014)'a göre, toplum içinde dijital anlamda bir boşluğun olmaması önem arz etmektedir. Oturduğumuz yerden internete ve dijital ortama rahatça ulaşılabilir olması dijital vatandaşlık adına önemli bir faktördür (Mossberger, Tolbert ve Hamilton, 2012).

Dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan dijital erişimi hayata geçirmek için ilk olarak zaruri altyapısı hazırlanması lazım. Elçi (2015), dijital vatandaşlık kimliğine sahip bireylerin yetiştirilmesi için onların istediklerinde dijital dünyaya erişim sağlayabilmesinin önemli bir ihtiyaç olduğunu dile getirmektedir. Türkiye'de eğitim sahasında fırsat eşitliği, FATİH projesi kapsamında sağlamak amaçlanmaktadır. Binaenaleyh, tüm ülke çapında başta ortaöğretim olmak üzere, ilköğretim seviyesinde de öğretmen ve öğrencilerin dijital dünyaya eşit erişim hakkı sağlanmak istenmektedir.

2.4.10. Dijital Vatandaşlığın Yeni Boyutları

Akçıl (2015)'ın dijital vatandaşlıkla ilgili doktora kapsamında yaptığı çalışmasında dijital vatandaşlığın alt boyutlarına yeni boyutlar kazandırmıştır. Araştırmada, "taşınabilir cihaz kullanımı" ve "depolama alanlarının kullanımı" şeklindeki alt boyutların dijital vatandaşlığın klasik 9 alt boyutuna eklenerek, Dijital Vatandaşlığı 11 boyutta incelemenin mümkün olduğu ifade edilmektedir. Yalnız, Akçıl (2015) bu çalışmasında, dijital hak ve sorumluluklar ve dijital yasa alt boyutlarını aynı çatı altında toplayarak dijital vatandaşlık alt boyutlarının toplam sayısını 11'den 10'a indirgemektedir.

Şekil-2. Dijital vatandaşlığın yeni 10 alt boyutu (Akçıl, 2015).

Akçıl (2015)'in dijital vatandaşlık ölçeğinde de dijital vatandaşlığın 10 alt boyutu olduğu görülmektedir.

2.5. Dijital Çağda ISTE Standartları

Günümüzde ISTE (The International Society for Technology in Education) adında Uluslararası Eğitim Teknolojileri Topluluğu denilen organizasyon tarafından eğitim alanında bir takım standartlar hazırlanmıştır. Bu standartlar özellikle eğitim sahasındaki bireylerin eğitim teknolojilerini verimli ve etkili bir şekilde kullanmak amacıyla önerilmiştir. ISTE tarafından geliştirilen bu standartlar NETS (National Educational Technology Standart) adı verilmiştir. Genel olarak dünyada kabul görmüş bu Ulusal Eğitim Teknolojileri Standartları öğrencilere, öğretmen ve adaylarına, yöneticilere, eğitim teknolojisi koçlarına vs. kitleye yönelik oluşturulmuş birçok yönerge ve kural içeren normlardır.

2011 yılında, ISTE, kendi sitesinde yayınladığı NETS standartlarını, değişmekte olan eğitim teknolojisine uygun olarak yeniden güncellemiştir. NETS ailesi olarak incelenen bu 5 farklı kategorideki standartlar grubu; öğretmenler için

NETS-T, öğrenciler için NETS-S, yöneticiler için NETS-A, teknoloji koçları için NETS-C ve bilgisayar eğitimleri için de NETS-CSE şeklinde belirlenmiştir. Bu standartların içeriği incelediğinde görülmektedir ki, eğitim paydaşlarından iyi bir dijital vatandaş olmaları beklenmektedir. Tablo-1’de görüldüğü üzere NETS-T, NETS-S ve NETS-A standartlarında ortak bir norm göze çarpmaktadır: Dijital vatandaşlık. İşbu standart aynı zamanda çevrimiçi güvenlik açısından da önem arz etmektedir.

Tablo 1.

ISTE’nin öğretmen, öğrenci ve yöneticiler için NETS Standartları

NETS-T Standartları (2008)	NETS-S Standartları (2007)	NETS-A Standartları (2009)
Dijital çağa uygun öğrenme ortamları ve değerlendirme etkinlikleri tasarılma ve geliştirme	Teknolojik işlem ve kavramlar	Vizyoner liderlik
Öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırma ve yaratıcılığını teşvik etme	Eleştirel düşünme, problem çözüme ve karar verme	Dijital çağ öğrenme kültürü
Dijital çağda çalışma ve öğrenme konusunda model olma	İletişim ve işbirliği	Sistemli iyileştirme
Mesleki gelişim ve liderlik etkinliklerine katılma	Araştırma ve bilgi akışı	Mesleki uygulamada mükemmellik
Dijital vatandaşlıkta model olma	Dijital vatandaşlık	Dijital vatandaşlık
	Yaratıcılık ve yenilikçilik	

ISTE’nin öğretmenler için yayınlamış olduğu 5 standardın 3’ünde dijital çağdan bahsedilmektedir. Burada İşman ve Güngören (2014), kaliteli bir öğretmenin veya öğretmen adayın yetişmesinin yolu, donanımlı dijital vatandaş vasıflarına sahip olmaktan geçtiğini ifade etmektedir. Öğretmenlerden beklenen bu standartlardan biri olan dijital vatandaşlık standardı sadece öğretmenlerin değil, nitekim sosyal hayattaki ner bir vatandaşın sahip olması gereken ahlaki bir normdur.

ISTE’nin öğrenciler için hazırlamış olduğu NETS-S standartları incelendiğinde, Tablo-1’deki önemli standartlardan biri olarak dijital vatandaşlık başlığı yine öne çıkmaktadır. Öğrencilerden eleştirel düşünen, iletişim ve işbirliği, yenilikçilik vs. gibi standartla birlikte iyi bir dijital vatandaş olmaları beklenmektedir. Demek o ki öğrencilere eleştirel düşünme, problem çözüme ve karar verme gibi

beceriler kazandırmak hedeflenirken dijital vatandaşlık alternatifini de unutmamak gerek. Tabi ki, burada en önemli vazifelerden biri yine öğretmenlere düşmektedir.

Ribble ve Bailey'in (2007) araştırmasında öğrencilere dijital vatandaşlık standardını diğer becerilerle kazandırılmak istendiği süreçte öğretmen - yönetici - aile birliğinin bu önemli meseleden mesul olduklarını bildirmektedirler. Burada ISTE'nin bir başka standart türü olan NETS-A devreye girmektedir. Yine Tablo-1'den bu standart kategorisini bakıldığında okul yöneticilerinden de iyi bir dijital vatandaş olmaları beklenmektedir.

Günümüzde hızla değişen teknolojik gelişmelerden dolayı eğitim, bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte öğretmenler ve okul yöneticileri okullarda güncel teknolojiyi etkin kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu açıdan okul yöneticileri bulunduğu müesseselerde teknoloji liderliği görevlerini üstlenmelidir. Bunun için de öncelikle okul yöneticilerinin kendileri dijital değişimlere adapte olmaları gerekmektedir (Ulusal Eğitim Teknolojisi Standartlarına Genel bir bakış, 2014).

Eğitim sisteminde yapılması gereken dönüşümleri kolaylıkla temin edebilecek standartlar önemlidir (Bybee ve Lonckks Horsley, 2000). Turan (2002)'a göre, okul yöneticileri sorumluluklarını yerine getirirken, okulda teknoloji uyumunu sağlayabilmeleri için teknoloji uygulama standartlarına ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca binaen ISTE yöneticiler için NETS-A standartlarını yayınlamıştır. Okul yöneticileri için hazırlanan bu standartlarda onların güncel teknolojiyi etkin kullanmaları, bununla ilgili çalıştığı kurumlarda aktiviteler düzenlemeleri ve oralarda model olmaları amaçlanmaktadır (Ury, 2003).

Tablo 1'e göre NETS-A standartlarında dijital vatandaşlık konusu, okul yöneticilerin beşinci yeterlik alanıdır. Bu alanda onların teknolojik kültürlr alakalı sosyal, yasal ve ahlaki konularda mesuliyetlerinden bahsedilmektedir. Öncelikle, okul yöneticileri öğrencilerin ihtiyaçlarına dönük dijital alet ve kaynaklara erişim imkanı sağlar. Sonra, öğrencilere teknolojinin doğru ve güvenli kullanımını temin ederek onlara örnek olur. Daha sonra, bilgi ve teknolojinin toplumsal iletişimde kullanımında sorumlu olmalarını teşvik ederek, onlara bu iletişimlerinde kültürel etkileşimin olmasını temin eder.

2.6. Sağduyu Eğitimi (Common Sense Education) ve Dijital Vatandaşlık

Hızla gelişen ve değişen teknoloji dünyasında Common Sense kar amacı gütmeyen ve çocuklara yardım etmeyi hedefleyen bir organizasyondur. Common Sense'in amacı, dijital çağ dediğimiz bu asırda teknoloji ve medyanın çocukların dünyasında pozitif gelişim sağlamak ve onların korunması için aile ve öğretmenlerini bilinçlendirmektir. Teknoloji ve medyanın öğrenciler üzerinde sosyal, bilişsel, fiziksel ve duygusal etkileri olduğu herkese malumdur. Bilgi Medya ve Teknoloji becerileri 21.yüzyıl becerilerinin 3 önemli maddesinden biridir. 21.Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı gibi "Common Sense" de bu becerilerin çocuklara kazandırılması için aile ve eğitimcilere önemli kılavuz hazırlamıştır.

Bu kuruluşun "Common Sense Medya", "Common Sense Education" ve 'Common Sense Kids Action' adı altında çeşitli faaliyet kolları mevcuttur. Ebeveyn ve eğitimcilere yönelik bu faaliyetler üzerinden çocukların medya, teknoloji ve çevrimiçi çevre etkilerinden muhafaza edilebilir tedbirler sunmaktadır.

Burada özellikle Common Sense Education, eğitimci ve yöneticilere dönük dijital vatandaşlık ve teknoloji okur-yazarlığı mevzuunda programlar ve ders planları takdim etmektedir. Common Sense'in Medya ayağı, çocuklara uygun içerikli film veya çizgi filmler izletebilme ve detaylı film içeriklerini öğrenme imkanını ailelere sağlamaktadır. Kids Action bileşene ise, öğrencilerin aile ve eğitimcilerle birlikte ortak düzeyde çevrimiçinde kalmalarını sağlamakta ve yeni yüzyılda onların başarılı olmaları için farklı politikalar oluşturmaktadır.

Common Sense'in Eğitim kolu, öğrencilerin eğitim hayatında teknolojiden uygun bir şekilde yararlanabilmeleri için onlara ve öğretmenlerine değerlendirebilecekleri ücretsiz eğitim materyalleri sunmaktadır. Aynı zamanda bu kuruluş öğrencilere dijital pasaport da vermektedir. Farklı yaş gruplarına ayrılan öğrenciler aldıkları dijital vatandaşlık eğitimlerinin sonunda dijital pasaportlarını elde etmektedirler. Böylelikle, öğrenciler hem dijital pasaportlarına sahip olmaktadırlar hem de dijital vatandaşlık mevzuunda temel bilgilere vakıf olmakla birlikte günümüzün teknoloji dünyasında karşılaşılabilecekleri problemleri kolaylıkla üstesinden gelebilmektedirler.

Yukarıda bahsi geçen organizasyonun dijital vatandaşlıkla ilgili farklı yaklaşımları vardır. Onlara göre dijital vatandaşlığın 5 ilkesi vardır:

1. Kendine saygı,
2. Kendinizi koruyun,
3. Başkalarına saygı,
4. Fikir haklarına saygı,
5. Fikir haklarının korunması

Karaduman ve Öztürk'e göre (2014) Common Sense organizasyonunun öğrenci, öğretmen ve ailelere yönelik dijital vatandaşlık konusunda verdikleri eğitim çok önemli bir karardır. Çocukların eğitimine bilhassa 3.sınıfta başlamaları ilgi çekici olduğunu söylemektedirler. Zira önemli olan, öğrencilerin günlük hayatlarında dijital platformu kullanırken yüz yüze geldikleri sıkıntılarını yerinde ve zamanında önlenmesidir.

Öğrencilerin teknolojik araçları kullanırken neyin doğru veya yanlış olduğunu aileleri ve eğitimcileri tarafından gösterilmemesi, onların çevrimiçi çevrede nasıl hareket edilmesi gerektiğini bulmada zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu da öğrencilere dijital vatandaşlık hakkında temel bilgilerin öğretilmemiş olduğunu göstermektedir (Ribble ve Bailey, 2005).

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde konuyla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.7.1. Yurt İçinde Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Turan (2002), “Eğitim Yöneticileri İçin Teknolojik Standartlar” adlı çalışmasında; gelişmiş ülkelerde okul yöneticilerinin, teknolojinin okulda etkin kullanımını sağlamaları için geliştirilmiş olan bazı standartlardan bahsetmiş ve bu standartların Türkiye’deki okullarda uygulanabilirliğini değerlendirmeye çalışmıştır. Turan, teknolojik standartları altı başlık altında toplamıştır. Araştırmacı, araştırmasının sonunda eğitim lideri ve yöneticisi konumunda olan okul müdürlerinin yetiştirilmesi,

hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması, teknolojiyi okulla bütünleştirme ve teknolojinin kullanılması için teknolojik standartlara gerek olduğunu belirtmiştir.

62 müdür ve 138 müdür yardımcısının katılımıyla gerçekleştirilen “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Bilgisayar Teknolojisini Kullanma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi” adlı araştırmasında Çetin-Yılmaz (2008), bilgisayar sınıfları ve kesintisiz internet erişimi olan ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin, bilgisayar teknolojisini hangi yönetsel işlevler için kullandıkları ve bilgisayar teknolojisini kullanma konusundaki yeterliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bununla beraber, okul müdürlerinin bilgisayar teknolojisini kullanma seviyelerinin cinsiyet, yaş, branş, ünvan, görev türü ve hizmet içi eğitimi alma durumuna ilişkin sekiz boyuttaki algılarının farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Araştırmada ilköğretim okul yöneticilerinin bilgisayar teknolojisini en fazla eğitim işlerinde, daha sonra işgören işlerinde, öğrenci işlerinde ve okul işletmesiyle ilgili işlerde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca cinsiyet, yaş, branş, görev türü, hizmet içi eğitim alıp almama değişkenlerine göre okul yöneticilerinin bilgisayar teknolojilerini kullanma yeterlikleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Kocadağ’ın 2012’de yaptığı “Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi” adlı araştırmasına Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören 2200 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmanın sonuçlarından biri, cinsiyetlere göre dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve bu farkında erkek öğretmen adayları lehine olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.
2. Diğer sonucu da, Dijital Vatandaşlık Ölçeği’ne göre örneklem kapsamındaki öğretmen adaylarının %0,36’sının *aşırı zayıf*, %33,32’sinin *çok iyi* düzey içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Akçıl (2015) KKTC’de Yakın Doğu Üniversitesi’nde doktora çalışması olarak, MEB yöneticileri, denetmenler ve ortaöğretim okul yöneticilerinin katılımı ile gerçekleştirdiği araştırmasında onların açık liderlik ve dijital vatandaşlık düzeyleri ilgili aşağıdaki sonuçları elde etmiştir:

1. MEB yöneticileri, denetmenler ve ortaöğretim okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık davranışlarına %73,25 oranında sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

2. MEB yöneticilerinin dijital vatandaşlık ile yaşları arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın 40 yaş ve altı yöneticilerin lehine olduğu gözlenmektedir.
3. MEB yöneticileri ile ortaöğretim okul yöneticilerinin ise, dijital vatandaşlık puanları ile akademik unvanları arasında anlamlı bir fark bulunamasa da, genel olarak lisansüstü eğitim alan yönetici ve denetmenlerin, dijital vatandaşlıklarının da orantılı olarak olumlu yönde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Taşınabilir dijital cihaz çeşitliğinin kullanımı arttıkça yöneticilerin dijital vatandaşlık davranışlarına sahip olma düzeylerinin de olumlu oranda arttığı görülmektedir.
4. Okul yöneticilerinde ise dijital vatandaşlık davranışları ile bilgisayar ve internet kullanma yılları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Buna göre 16 yıl ve üzerinde bilgisayar ve internet kullanan yöneticilerin dijital vatandaşlık davranışlarına sahip olma düzeyinin de daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.
5. Okul yöneticilerinde dijital vatandaşlık davranışları ile bilgisayar ve internet kullanma yılları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Buna göre 16 yıl ve üzerinde bilgisayar ve internet kullanan yöneticilerin dijital vatandaşlık davranışlarına sahip olma düzeyinin de daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.
6. Okul türü değişkeni incelendiğinde, ortaöğretim okul yöneticilerinin görev yaptıkları okul türüne göre anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu sonuca göre okul türünün dijital vatandaşlık davranışlarına sahip olmada önemli bir etken olmadığı saptanmaktadır.
7. Teknoloji kabulü ve teknoloji liderliği öz yeterliliği ile dijital vatandaşlık arasında pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Teknoloji kabulü ile teknoloji liderliği öz yeterliliğinin (ikisi birlikte) %51 oranında dijital vatandaşlık davranışlarının oluşmasına etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.
8. Sonuçlar incelendiğinde, MEB yöneticilerin %80'i ile denetmenlerin %100'ü kurumlarının sosyal paylaşım ağlarını kullanmadıklarını belirtirken, ortaöğretim okul yöneticilerinin %60,7'si bu ağları çok az da olsa kullandıklarını belirtmişlerdir

9. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, dijital vatandaşlığın planlama, organize etme, yürütme, koordinasyon ve kontrol sürecine yansımaya yönelik yöneticilerin büyük oranda olumlu ifadelerde bulunduğu görülmektedir.

Aslan (2016), “İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi” isimli çalışmasında anket ve görüşme yoluyla bilgiler toplamıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına yapılan dijital vatandaşlık ölçeğine göre bilgisayar sahibi olan ve daha uzun süre internette kalan adayların dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

2.7.2. Yurt Dışında Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Brooks (1997), “Teknolojilerin Edinilmesinde ve Planlanmasında Okul Yöneticisinin Rolü” konusunda yaptığı araştırmasında, veriler okul müdürleriyle yapılan informal görüşmeler şeklinde toplanmıştır. Araştırma sonucunda şu sonuçlar elde edilmiştir: 1.Okul müdürleri teknolojinin okula kazandırılmasına önem vermektedirler. 2.Okul müdürleritedarik edilecek teknolojiler konusunda çok az bilgi sahibidirler. Ayrıca araştırma sonucunda okul yöneticileri için, “bütçelerini hazırlarken teknoloji konusunda bilgi sahibi olmaları, teknolojinin eğitimi değiştirme ve iyileştirmesindeki rolünü tanımaları, teknolojinin planlanması ve uygulanmasında aktif hareket etmeleri ve öğretmenler için profesyonel gelişim imkânları sağlamaları noktalarında öneriler sunulmuştur.

Thomas (1999), okul yöneticilerinin eğitimsel teknolojilere hazır olup olmadığını araştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Güney Bölgesi Eğitim Kurulu, üst düzey eğitim yöneticilerinin ve okul müdürlerinin, okulda hızla değişen teknolojiye ayak uydurabilmelerinde liderlik yapabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri elde etmeleri açısından onlara sunulan eğitim, bilgi, teknik destek ve ağ imkânlarını incelemek üzere iki araştırma yapmıştır. Birinci araştırma eğitim yönetimi programlarında sunulan teknoloji eğitiminin miktarı ve türlerine odaklanmıştır. Diğer araştırma ise okul yöneticilerinin, bir okul lideri olarak okullarında teknolojiyi nasıl ve ne derecede teşvik ettikleri hakkında bilgi elde etmek üzere hazırlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; okullarda, ilgili politikalar ve finansman ile ilgili kararları veren kişiler eğitimsel teknoloji hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler ve bilinçli karar

vermek için çok az kaynağa sahiptirler okul yöneticileri teknoloji konusunda kendilerine düşen role hazır görülmemektedirler ve onların anlayış eksikliği ve kaynak yetersizliği kimi zaman değişim ve gelişime engel teşkil etmektedir. Okul liderliği ve eğitimsel teknoloji arasında güçlü bir ilişki yoktur. Yöneticilerin neyi bilmeleri gerektiği ve ne zaman yapabilecekleri konusunda, ABD Güney Bölgesi Eğitim Kurulu Eğitimsel Teknoloji Bölümü “Okul Yöneticileri İçin Teknoloji Standartları: Önerilen Bir Model” adı altında bir model geliştirmişlerdir. Bu model, okul yöneticileri için hangi niteliklerin gerekli olduğunu tanımlamak ve bu alandaki tartışmalara dikkat çekmek için hazırlanmıştır.

Aile ve öğretmenlerin gençlere erken yaşlarda rehberlik yapmalarının önemli olduğunu savunan Ribble ve Bailey (2004), okullarda kullanabilecek dijital vatandaşlık programının ne şekilde oluşturulacağına dair 5 aşamalı bir program geliştirmişlerdir. Ribble ve Bailey yaptığı bir başka araştırmada ise birlikte yaptığı 5-18 yaş arası öğrencilere yönelik rehberlik amaçlı farklı kuralları içinde bulunduran bir kılavuz hazırlamışlardır. Öğrencilere okuldaki tutum ve davranışlarında rehberlik edecek olan bu kılavuzda dijital vatandaşlık mevzuu 9 alt başlık altında analiz edilmiştir.

Shelley (2004), “Dijital Vatandaşlık: Dijital eşitsizliklerin Parametreleri” adlı araştırmasını 2002 yılında ABD’ de Chicago eyaletinde yaşayan 18 yaş üstündeki 167katılımcı üzerinde uygulanmıştır. Araştırma kapsamında teknolojiye yönelik eğilimlerin dijital vatandaşlık üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bilgisayar ve internet kullanımındaki becerilerin dijital vatandaşlık kavramıyla olumlu ilişkilerinin olduğuvurgulanmıştır.

Persaud (2006) okul yöneticilerinin ve bölge eğitim müdürlerinin teknolojinineğitime entekre edilmesindeki rollerini nasıl algıladıklarını araştırmış ve bu rollerinigerçekleştirmek için sahip olmaları gereken bilgi ve beceriler tanımlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, okul yöneticilerinin bilişim teknolojileri hakkında yeterli olmadıkları ve NETS-A standartlarının tüm boyutlarında mesleki gelişim fırsatlarına ihtiyaçları oldukları belirlenmiştir. Aynı zamanda, okul müdürlerinin teknoloji uygulaması sahasında kişisel gelişimleri için planlama yapmalarının teknoloji liderliği rollerini olumlu olarak etkilediği sonucuna varılmıştır. Araştırmada teknolojinin eğitim platformuna kaynaştırılması sürecinde, okul yöneticilerinin teknolojinin öğretim programlarına alınması için daha fazla ilgi göstermeleri gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Oubre (2007) okul yöneticilerinin yeterliklerini belirlemek amacıyla NETS-A standartları ölçü alınarak 163 okul yöneticisi üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda okul yöneticileri, bu standartlardan en fazla, Verimlilik ve Mesleki Gelişim standardını önemsemekte olduğuna ulaşmıştır. Yine araştırma sonuçlarına göre, okul yöneticileri teknolojinin eğitim ortamlarına entegre edilmesi konusunda yoğun bir şekilde çaba sarf ettikleri ve eğitimin kalitesinin artması amacıyla teknolojinin her alanda kullanılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yürütüldüğü desen, çalışmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve toplanan verilerin analiz yöntemi hakkında bilgiler anlatılmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmaya ile Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık davranışlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, çeşitli bağımsız değişkenlere göre de her iki ülke yöneticilerinin dijital vatandaşlık özelliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığı karşılaştırmalı olarak araştırılmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen bu çalışma nicel araştırma desenlerinden nedensel karşılaştırma modeli ile gerçekleştirilmiştir. Nedensel karşılaştırma yöntemleri, değişkenler arası farklılıkların neden sonuç ilişkisini ortaya çıkarmaya yardımcıdır (Büyüköztürk, 2007).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı orta öğretim okullarında görevli yöneticilerden oluşmaktadır. Araştırmada zaman darlığı ve kolay ulaşılabilir olması nedeniyle sadece KKTC'de sadece Lefkoşa ilçesinde bulunan lise eğitim kurumları yöneticilerine ulaşılrken, Türkmenistan'da ise Daşoğuz ilçesinde bulunan lise okul yöneticilerine ulaşılmıştır. Bu araştırmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Büyüköztürk, Çakmak, Aygün, Karadeniz, Demirel, 2017). Katılımcıların toplam sayısı 83'dür. 38 kişisi Türkmenistan, 45 kişisi ise KKTC'den dir. Araştırmaya katılan yöneticilerin demografik bilgileri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2.

Katılımcıların demografik bilgilerine göre dağılımları

	Türkmenistan		KKTC		
	f	%	f	%	
Yaş	26-36	16	42,1	0	0
	32-37	8	21,1	2	4,4
	37-43	2	5,3	2	4,4
	44-49	6	15,8	13	28,9
	50 ve üzeri	6	15,8	28	62,2
	Toplam	38	100,0	45	100,0
Görev türü	Müdür	15	39,5	8	17,8
	Müdür M.	23	60,5	37	82,2
	Toplam	38	100,0	45	100,0
PC Kullanım Yılı	0-7YIL	10	26,3	3	6,7
	8-15YIL	21	55,3	19	42,2
	16 ve üzeri	7	18,4	23	51,1
	Toplam	38	100,0	45	100,0
PC Kullanım Saati	1saatten az	2	5,3	7	15,6
	1-3saat	24	63,2	20	44,4
	4-6saat	8	21,1	13	28,9
	7-9saat	4	10,5	5	11,1
	Toplam	38	100,0	45	100,0
İnternet Kullanım Yılı	0-7YIL	21	55,3	7	15,6
	8-15YIL	15	39,5	25	55,6
	16 ve üzeri	2	5,3	13	28,9
	Toplam	38	100,0	45	100,0
İnternet Kullanım Saati	1saatten az	11	28,9	11	24,4
	1-3saat	19	50,0	22	48,9
	4-6saat	8	21,1	7	15,6
	7-9saat	0	0	5	11,1
	Toplam	38	100,0	45	100,0
Cihaz Sahipliği	Akıllı Cep T.	3	7,9	6	13,3
	Laptop	16	42,1	8	17,8
	Cep&Laptop	12	31,6	15	33,3
	Cep&Tablet	7	18,4	0	0
	Hepsi	0	0	16	35,6
	Toplam	38	100,0	144	100,0
Akıllı Cihaz Kullanım Saati	1saatten az	11	28,9	20	44,4
	1-3saat	25	65,8	16	35,6
	4-6saat	2	5,3	6	13,3
	7-9saat	0	0	3	6,7

Toplam	38	100,0	45	100,0

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, yöneticilere yönelik dijital vatandaşlık ölçeği kullanılmıştır. Bunun yanında, katılımcıların kişisel bilgilerini almak için “Kişisel bilgi formu” hazırlanmıştır. Akçıl (2015) tarafından geliştirilen bu ölçek, 10 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçeğin toplam madde sayısı 39’dur. Ölçeğin, geliştirici tarafından hesaplanan güvenirlilik (Croanbach’s Alpha) katsayısı, 0,87 olarak hesaplanmıştır. Akçıl (2015) tarafından geliştirilen ölçeğin alt boyutları, dijital okuryazarlık, dijital hak ve sorumluluklar, dijital iletişim, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital erişim, dijital etik, dijital sağlık, dijital cihazların kullanımı, dijital depolama olarak belirlenmiştir. Ölçek 5’li likert tipi düzenindedir ve aralıkları ise; her zaman katılıyorum (5), çoğunlukla katılıyorum (4), az da olsa katılıyorum (3), katılmıyorum (2), hiçbir zaman katılmıyorum (1) şekilde düzenlenmiştir. Bu çalışmadaki güvenirlilik katsayısı ise 0.94 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Öncelikle bu araştırmada kullanılacak yöneticilere yönelik dijital vatandaşlık ölçeği için kullanım izni alınmıştır. İzin işlemlerinin tamamlanmasıyla, araştırmacı tarafından belirlenen okullara ölçekler ulaştırılmıştır. Ulaşılan okullarda, sadece müdür ve müdür muavinlerinin bu ölçeği doldurması istenmiştir. Ölçekler ilgili yöneticilere bırakılarak belirli bir süre tanınmış ve daha sonra toplanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Yanlış doldurulan ve büyük oranda boş bırakılan ölçekler elendiğinde toplam 83 yöneticiden alınan veriler kullanılmıştır. Veriler SPSS 21 programına aktarılarak analizi yapılmıştır. Veriler çözümlenirken araştırmacının problem ve alt problemlerine uygun olarak, ortalama hesaplama testi, T-Testi, Tek Yönlü Varyans (Anova) analizi, Scheffe testi ve Benferroni testleri kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgilerinin çözümlenmesinde ise Frekans testi kullanılmıştır.

Anova ve T-testi analizi, bağımlı ve bağımsız değişkenler olarak belirlenen değişkenlerin aralarındaki karşılaştırmalarda anlamlı bir fark olup olmadığı, anlamlı bir fark var ise ne düzeyde olduğunu bulmaya yarayan analiz çeşitlerindenendir. Bağımsız değişkene ait alt grupların ikiden fazla olması halinde kullanılan analiz yöntemidir (Büyüköztürk, 2007). ANOVA sonrası hangi (post-hoc) çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmıştır. Bunun üzerine varyansların homojen olması durumunda yaygınlıkla kullanılan Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir. Scheffe testinin tercih edilmesinin nedeni, testin alpha tipi hataya karşı duyarlı olmasıdır. Homejen dağılım olmaması durumunda ise Bonferroni metodundan yararlanılmıştır. Benferroni yaygın kullanılan çoklu karşılaştırma testi olup, "eşit örneklem sayısı" ilkesini gerektirmemektedir (Kayri, 2009). Araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki farkın önemini tesbit etmek amacıyla 't-testi' kullanılmıştır. T-testi bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farkın olup olmaması ve derecesini bulmaya yarayan analiz çeşitlerinden biridir (Büyüköztürk, 2007). Ancak bağımsız değişken alt grupların iki adet olması halinde uygulanır. Gruplar arasında anlamlı farklılığın çıkması gibi durumlarda, bu farkın kaynağına ulaşabilmek adına ortalama taplosu incelenmiştir. (Büyüköztürk, Bökeoğlu ve Köklü, 2015).

Araştırmada, kişisel bilgi formunda bulunan değişkenlerin analizinde kullanılan frekans test analizibasit betimsel bir analiz çeşitidir ve değişken içerisinde bulunan grupların dağılımlarını listelemektedir (Arslan, 2011).

Araştırmada ortalama puanların açıklanmasında ise Balcı (2007) tarafından açıklanan derecelendirme yöntemi kullanılmıştır. İlgili aralıklar ve derecelendirmeler Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3.

Ölçek maddelerine yönelik derecelendirme ve sınırları

Ağırlık (Puan)	Sınırlar	Yüzde aralığı
1	1.00 – 1.79	%.. - % 36 hiçbir zaman /çok az yeterli
2	1.80 – 2.59	% 36.01 - % 52
3	2.60 – 3.39	% 52.01 - % 68
4	3.40 – 4.19	% 68.01 - % 84
5	4.20 – 5.00	% 84.01 - % 100 her zaman /çok yeterli

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.

Ülkeler bazında yöneticilerin dijital vatandaşlık ortalama puan dağılımları

	N	\bar{X}	SS	Min Puan	Max Puan
Türkmenistan	38	128.02	16.99	89.00	176.00
KKTC	45	142.35	28.48	67.00	192.00

Tablo 4’de görüldüğü üzere, ülkeler bazında dijital vatandaşlık oranı incelendiğinde, KKTC’li ortaöğretim okul yöneticilerinin (\bar{X} =142.35), Türkmenistanlı ortaöğretim okul yöneticilerine oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Kemp (2016) , Türki Cumhuriyetler arasında etkin internet kullanıcı sayılarını araştırırken, nüfus bakımından Türkmenistan’ın %12 oranla en düşük orana sahip olduğunun sonucuna ulaşmıştır.

4.1.1. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin alt boyutları çerçevesinde incelenmesi

Tablo 5.

Ülkelere göre yöneticilerin dijital vatandaşlık alt boyutlar ortalama puan dağılımları

	Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları	N	\bar{X}	SS	Min Puan	Max Puan
Türkmenistan	Okur-yazarlık	38	17,18	3,178	12,00	25,00
	Hak ve sorumluluklar	38	28,60	6,096	16,00	40,00
	İletişim	38	9,84	2,212	4,00	15,00
	Güvenlik	38	8,63	2,603	3,00	15,00
	Ticaret	38	7,73	3,151	,00	14,00
	Erişim	38	10,92	2,173	6,00	15,00
	Etik	38	14,42	2,872	4,00	20,00
	Sağlık	38	10,71	1,575	7,00	15,00
	Taşınabilir cihaz kullanımı	38	15,78	2,682	11,00	20,00
	Depolama alanlarının kullanımı	38	11,28	5,119	,00	20,00

Tablo 5'in devamı.

	Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları	N	\bar{X}	SS	Min Puan	Max Puan
KKTC	Okur-yazarlık	45	18,80	4,418	9,00	25,00
	Hak ve sorumluluklar	45	31,20	7,168	13,00	40,00
	İletişim	45	11,73	3,143	4,00	15,00
	Güvenlik	45	11,35	3,038	3,00	15,00
	Ticaret	45	12,37	4,080	4,00	20,00
	Erişim	45	11,08	2,626	6,00	15,00
	Etik	45	15,64	3,234	5,00	20,00
	Sağlık	45	10,84	2,836	3,00	15,00
	Taşınabilir cihaz kullanımı	45	16,02	3,427	7,00	20,00
	Depolama alanlarının kullanımı	45	12,75	4,508	,00	20,00

Tablo 5’de görüldüğü üzere dijital vatandaşlık alt boyutları ortalama puanları incelendiğinde, Türkmenistan’lı okul yöneticilerinin “dijital ticaret” alt boyutunda en düşük ortalama puana ($\bar{X}=7.73$) sahipken, KKTC’li okul yöneticilerin “dijital güvenlik” alt boyutunda en düşük ortalama puana ($\bar{X}=11.35$), sahip oldukları görülmektedir. Yine, dijital vatandaşlık alt boyutu ortalama puanlarına göre “dijital hak ve sorumluluklar” alt boyutunda hem Türkmenistan ($\bar{X}=28.60$) hem de KKTC ($\bar{X}=31.20$) okul yöneticilerin en yüksek düzeye sahip oldukları görülmektedir. Aslan (2016) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına Dijital Vatandaşlık ile ilgili yaptığı araştırmada katılımcıların neredeyse tamamı dijital hak ve sorumluluklar noktasında bilinçli davrandıklarını fakat bazen istemeden de olsa telif haklarına riayet edemediklerini belirtmişlerdir.

4.2. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırmalı incelenmesi

Tablo 6.

Ülkeler bazında yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital Vatandaşlık	Türkmenistan	38	128.02	16.99	11.167	81	.002	p<.05 Fark var
	KKTC	45	143.95	27.62				

Tablo 6’da görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır ($p=.002$, $p<.05$). Ortaya çıkan fark incelendiğinde, KKTC’li okul yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ($\bar{X}=143.95$) Türkmenistan’lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Daha önce yapılan araştırmalarda, İnternet sansürü, Sovyetler Birliği’nden ayrılan Asya ülkelerinde yoğun şekilde uygulanıyor. En sıkı kısıtlamalar İran’ın kuzey komşuları Türkmenistan ve Özbekistan’da görülüyor. Türkmenistan’da Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal paylaşım sitelerine erişim olmadığına ulaşılmıştır (Köse ve Özen, 2010).

4.2.1. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin alt boyutlar çerçevesinde karşılaştırmalı incelenmesi

Tablo 7.

Dijital okur-yazarlık düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital Okur-yazarlık	Türkmenistan	38	17.18	3.17	5.372	81	.057	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	18.80	4.41				

Tablo 7’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital okur-yazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır ($p=.057$, $p>.05$). Anlamlı fark olmasa da KKTC’li okul yöneticilerin dijital okur-yazarlık düzeylerinin ($\bar{X}=18.80$) Türkmenistan’lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Cantürk (2016)’e göre, yöneticilerin Dijital Vatandaşlık konusunda okullardaki yönetim süreçlerinde BİT’in kullanımıyla ilgili korelasyon incelendiğinde tüm boyutlarda pozitif ve anlamlı bir ilişki göstermektedir. Bu bakımdan okullarda yöneticilerin yönetim süreçlerinde BİT’in kullanımının herhangi bir boyutta artırılması diğer boyutlarda da kullanımının artırılmasını sağlayacaktır

Tablo 8.

Dijital hak ve sorumluluklar düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital hak ve sorumluluklar	Türkmenistan	38	28.60	6.09	1.615	81	.078	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	31.20	7.16				

Tablo 8’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital hak ve sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır ($p=.078$, $p>.05$). Ortalamalarına bakılırsa, KKTC’nin okul yöneticilerinin ($\bar{X}=31.20$) Türkmenistan’ın okul yöneticilerine göre Dijital hak ve sorumluluklarını daha çok yerine getirdikleri görülmektedir. Akçıl (2015), KKTC’deki okul yöneticilerinin Dijital Vatandaşlık davranışlarına %73,25 oranında sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 9.

Dijital iletişim düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital iletişim	Türkmenistan	38	9.84	2.21	6.740	81	.002	p<.05 Fark var
	KKTC	45	11.73	3.14				

Tablo 9’da görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital iletişim düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır ($p=.002$, $p<.05$). Ortaya çıkan fark incelendiğinde, KKTC’li okul yöneticilerin dijital iletişim alt boyutu ortalama puanlarının ($\bar{X}=11.73$) Türkmenistan’lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre Türkmenistanlı yöneticilerin dijital teknolojileri kullanarak iletişim kurmaları KKTC’li yöneticilere oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. 2015’de Kelly ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada, sosyal medya kullanımına ilişkin oranlara bakıldığında Türki cumhuriyetler arasında oransal açıdan çok ciddi farklılıkların olduğu göze çarpmaktadır. Türk cumhuriyetlerinde sosyal medya kullanıcı sayısı, özellikle Türkmenistan’da çok düşük

seviyededir. Bu duruma bahsi geçen ülke yönetimi tarafından gerçekleştirilen kısıtlamaların sebep olduğu düşünülebilir.

Tablo 10.

Dijital güvenlik düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital güvenlik	Türkmenistan	38	6.63	2.60	1.889	81	.000	p<.05 Fark var
	KKTC	45	11.35	3.03				

Tablo 10’da görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital güvenlik düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır (p=.000 , p<.05). Ortaya çıkan fark incelendiğinde, KKTC’li okul yöneticilerin dijital güvenlik alt boyutu ortalama puanlarının (\bar{X} =11.35) Türkmenistan’lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre Türkmenistanlı yöneticilerin dijital güvenliği sağlayıcı davranışları KKTC’li yöneticilere oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat Tablo-2’de görüldüğü üzere, KKTC’li okul yöneticilerin dijital vatandaşlık alt boyutu ortalama puanlarına göre “dijital güvenlik” alt boyutunda en düşük ortalama puana (\bar{X} =11.35) sahip oldukları görülmektedir. 2015’de Akçıl’ın yaptığı araştırmada, okul yöneticilerinin Dijital vatandaşlık davranışları incelendiğinde dijital güvenlik davranışlarına daha az sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 11.

Dijital ticaret düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital ticaret	Türkmenistan	38	7.73	3.15	4.795	81	.000	p<.05 Fark var
	KKTC	45	12.37	4.08				

Tablo 11’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital ticaret düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır (p=.000 , p<.05). Ortaya çıkan fark incelendiğinde, KKTC’li okul yöneticilerin dijital ticaret alt boyutu ortalama puanlarının (\bar{X} =12.37) Türkmenistan’lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre Türkmenistan’lı yöneticilerin dijital ticareti

kullanıcı davranışları KKTC’li yöneticilere oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Köse ve Özen (2010)’a göre, bazı devletler, resmî kurumlar, özel kuruluşlar veya eğitim kurumları birçok sebepleri öne sürerek internete girişi sınırlandırmış ya da engellenmiştir. Özellikle devlet eliyle uygulanan yasaklar çok ciddi bir boyuttadır. Devlet kontrolünde yapılan sansürlerle birçok internet sitesi erişime kapatılmaktadır.

Tablo 12.

Dijital erişim düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital erişim	Türkmenistan	38	10.92	2.17	1.544	81	.751	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	11.08	2.62				

Tablo 12’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital ortamlara erişim düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.751, p>.05). Ortalama puana (\bar{X} =11.08) bakılırsa, KKTC’nin okul yöneticilerinin dijital erişim alt boyutu ortalaması diğer ülkenin okul yöneticilerine göre daha yüksek çıkmaktadır. Bakır (2016)’ın Dijital vatandaşlıkla ilgili yaptığı çalışmaya göre, sınıf ortamında yapılan gözlemlerde; ISTE standartlarına göre öğretmenlerin belirlenen dijital erişim kriterlerinde sınıfta teknolojik ortamlara erişim sağlayabilir, bu ortamlara erişim esnasında karşılaştığı sorunları çözebilir ve dijital ortamlara erişmek için gerekli olan teknolojik araçları kullanabilir becerilerini genel anlamda sergiledikleri görülmüştür.

Tablo 13.

Dijital etik düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital etik	Türkmenistan	38	14.42	2.87	1.170	81	.072	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	15.64	3.23				

Tablo 13’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital ortamlarda etik düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.072,

$p>.05$). Bakır (2016)'ın Dijital Vatandaşlık konusunda yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının dijital etik alt boyutu davranışları tetkik edildiğinde, katılımcıların puanları arasında büyük bir farklılık olmadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 14.

Dijital sağlık düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital sağlık	Türkmenistan	38	10.71	1.57	8.853	81	.787	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	10.84	2.83				

Tablo 14'de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital ortamlarda sağlık düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır ($p=.787$, $p>.05$).

Tablo 15.

Dijital-taşınabilir cihaz kullanım düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital-taşınabilir cihaz kullanımı	Türkmenistan	38	15.78	2.68	2.242	81	.730	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	16.02	3.42				

Tablo 15'de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital taşınabilir cihaz kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır ($p=.730$, $p>.05$). Kemp (2016) yaptığı çalışmada, Türk Cumhuriyetlerinin cep telefonu abone sayılarında yaptığı incelemede nüfusun çoğunluğunun akıllı cihazların kullandığı sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı araştırmada çıkan sonuçlar incelendiğinde, Kazakistan (%161), Kırgızistan (%144) ve Türkmenistan'da (%128) mobil bağlantı sayısı toplam nüfusun üzerinde seyretmektedir. Bu sonuç Türk dünyasında mobil cihazların, özellikle cep telefonlarının etkin bir biçimde kullanıldığını göstermektedir.

Tablo 16.

Dijital depolama alanları kullanım düzeylerinin karşılaştırmalı T-testi analizi

	Ülkeler	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Dijital- depolama alanlarının kullanımı	Türkmenistan	38	11.28	5.11	.320	81	.174	p>.05 Fark yok
	KKTC	45	12.75	4.50				

Tablo 16’da görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital depolama alanlarının kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.174, p>.05). Akçıl 2015’de yaptığı çalışmada, dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan dijital deoplama alt boyutuna göre KKTC MEB yöneticileri ile denetmenler arasında anlamlı bir fark rastlayamamıştır. Ancak sıra ortalama puanları incelendiğinde dijital depolama alanlarını büyük oranda kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

4.3. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi

4.3.1. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin yaş değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 17.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yaşa göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	1640,432	5	328,086	1,161	,350	p>,05
	Gruplar arası	9046,542	32	282,704			
	Toplam	10686,974	37				Fark yok
KKTC	Gruplar içi	1357,713	3	452,571	,576	,634	p>,05
	Gruplar arası	32230,198	41	786,102			
	Toplam	33587,911	44				Fark yok

Tablo 17’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile yöneticilerin yaşları arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.350 ve p=.634, p>.05). Ribble ve Bailey (2006), dijital

vatandaşlık eğitiminin küçük yaşlardan başlaması gerektiğinin üzerinde durmakta ve gerekli hazırbulunuşluk düzeyinin de oluşturulması gerektiği söylenmektedir.

4.3.2. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin görev türü değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 18.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin görev türüne göre karşılaştırmalı T-testi analizi

	Görev Türü	N	\bar{X}	SS	t	df	p	Açıklama
Türkmenistan	Müdür	15	127.33	19.71	.253	36	.850	p>.05 Fark yok
	Müdür Y.	23	128.47	15.42				
KKTC	Müdür	8	133.37	28.05	.011	43	.265	p>.05 Fark yok
	Müdür Y.	37	146.24	28.38				

Tablo 18’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin görev türlerine göre dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.850 ve p=.265, p>.05). 2013’de Görgülü’nün yaptığı çalışmada, okul yöneticilerinin teknolojik liderlik alt boyutlarında yönelik yeterliliklerinin görev türüne göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Görev türüne bağlı olarak dijital vatandaşlık alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olmadığı görülmüştür.

4.3.3. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin taşınabilir teknolojik cihaz sahipliği değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 19.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin taşınabilir cihaz sahipliğine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	1719,679	3	573,226	2,173	,109	p>,05
	Gruplar arası	8967,295	34	263,744			
	Toplam	10686,974	37				Fark yok
KKTC	Gruplar içi	5298,407	3	1766,136	2,560	,068	p>,05
	Gruplar arası	28289,504	41	689,988			
	Toplam	33587,911	44				Fark yok

Tablo 19’da görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile taşınabilir teknolojik cihaz sahipliği arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.109 ve p=.068, p>.05).

4.3.4. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgisayar kullanım değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 20.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgisayar kullanım yılına göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	1211,693	2	605,846	2,238	,122	p>,05
	Gruplar arası	9475,281	35	270,722			
	Toplam	10686,974	37				Fark yok
KKTC	Gruplar içi	7688,782	2	3844,391	6,234	,004	p<,05
	Gruplar arası	25899,129	42	616,646			
	Toplam	33587,911	44				Fark var

Tablo 20’de görüldüğü üzere, Türkmenistan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile bilgisayar kullanım yılı arasında anlamlı bir farka rastlanmazken (p=.122, p>.05), KKTC okul yöneticileri arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır (p=.004, p<.05). KKTC okul yöneticilerinde ortaya çıkan bu farkın hangi guruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla belirlenecek analiz için öncelikle homojenlik testi yapılarak, guruplar arası dağılımın homojen olduğu (p=.340)

görülmüştür. Buna göre yapılan Tukey testi sonrasında 16 yıl ve üzerinde kullanıcılar ile 0-7 yıl arasında ($p=.013$) ve 16 yıl ve üzeri kullanıcılar ile 8-15 yıl arasında olan kullanıcılar arasında ($p=.041$) anlamlı bir farkın olduğu gözlenmiştir. Buna göre, 16 ve üzeri yıl pc kullananların ($\bar{X}=155.17$), 0-7 yıl ($\bar{X}=109.66$) ve 8-15 yıl ($\bar{X}=135.17$) kullananlara oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri olduğu ortaya çıkmıştır.

4.3.5. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım yılı değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 21.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım yılı değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	2259,564	2	1129,782	4,692	,016	p<,05
	Gruplar arası	8427,410	35	240,783			
	Toplam	10686,974	37				Fark var
KKTC	Gruplar içi	4546,285	2	2273,142	3,287	,047	p<,05
	Gruplar arası	29041,626	42	691,467			
	Toplam	33587,911	44				Fark var

Tablo 21’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile internet kullanım yılı arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır ($p=.016$ ve $p=.047$, $p<.05$). Hem Türkmenistan hem de KKTC okul yöneticilerinde ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla belirlenecek analiz için öncelikle homejenlik testi yapılarak, gruplar arası dağılımın homejen olduğu ($p=.236$ ve $p=.789$) görülmüştür. Buna göre yapılan Tukey testi sonrasında, Türkmenistan’da 0-7 ile 8-15 yıl arasında olan yöneticiler ($p=.016$) arasında, KKTC’de ise 0-7 ile 16 ve üzerinde kullanım yılı olan yöneticiler ($p=.037$) arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Buna göre, Türkmenistan’lı okul yöneticilerin internet kullanım yılı 8-15 yıl arasında olanların ($\bar{X}=136.40$), 0-7 yıl arasında olanlara ($\bar{X}=121.09$) göre daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyi olduğu görülmektedir. KKTC okul yöneticilerin internet kullanım yılı 16 ve üzerinde olanların ($\bar{X}=155.69$), 0-7 yıl arasında olanlara ($\bar{X}=124.14$) oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri olduğu ortaya çıkmıştır. Kocadağ (2012)’in öğretmen adaylarına uyguladığı Dijital Vatandaşlık ölçeğinde 9 ve üzeri yıl internet kullanan öğretmen

adaylarının daha fazla puan aldıkları saptanmıştır. Farkın bu öğretmen adayların lehine olması, onların uzun süre dijital araçlarla ve teknolojilerle zaman geçirmiş olmaları ve dijital vatandaşlığın bilincinde oluşmaya başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Gündüz ve Özdiç (2008)'e göre internette fazla zaman geçiren kullanıcıların dijital platformlarda daha başarılı oldukları bulgusu da bu sonucu desteklemektedir.

4.3.6. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin günlük bilgisayar kullanım saati değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 22.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgisayar kullanım saati değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	102,474	3	34,158	,110	,954	p>,05
	Gruplar arası	10584,500	34	311,309			
	Toplam	10686,974	37				Fark yok
KKTC	Gruplar içi	4829,484	3	1609,828	2,295	,092	p>,05
	Gruplar arası	28758,427	41	701,425			
	Toplam	33587,911	44				Fark yok

Tablo 22'de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile iş yerinde günlük bilgisayar kullanım saati arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.954 ve p=.092, p>.05).

4.3.7. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin akıllı dokunmatik cihaz kullanım saati değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 23.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin akıllı dokunmatik cihaz kullanım saati değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	95,732	2	47,866	,158	,854	p>,05
	Gruplar arası	10591,242	35	302,607			
	Toplam	10686,974	37				Fark yok
KKTC	Gruplar içi	1569,411	3	523,137	,670	,575	p>,05
	Gruplar arası	32018,500	41	780,939			
	Toplam	33587,911	44				Fark yok

Tablo 23’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile iş yerinde günlük akıllı dokunmatik cihaz kullanım saati arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır (p=.854 ve p=.575, p>.05).

4.3.8. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım saati değişkeni açısından incelenmesi

Tablo 24.

Yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanım saati değişkenine göre karşılaştırmalı Anova testi analizi

Dijital Vatandaşlık	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark
Türkmenistan	Gruplar içi	3268,641	2	1634,321	7,711	,002	p<,05
	Gruplar arası	7418,333	35	211,952			
	Toplam	10686,974	37				Fark var
KKTC	Gruplar içi	9193,273	3	3064,424	5,150	,004	p<,05
	Gruplar arası	24394,638	41	594,991			
	Toplam	33587,911	44				Fark var

Tablo 24’de görüldüğü üzere, Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile internet kullanım saati arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır (p=.002 ve p=.004 , p<.05). Hem Türkmenistan hem de KKTC okul yöneticilerinde ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla belirlenecek analiz için öncelikle homojenlik testi yapılarak, gruplar arası dağılımın homojen olduğu (p=.115 ve p=.239) görülmüştür. Buna göre yapılan Tukey

testi sonrasında, Türkmenistan'da 1 saatten az internet kullananlar ile 4-6 saat arasında internet kullanan yöneticiler ($p=.002$) ile, KKTC'de ise 1 saatten az internet kullananlar ile 7-9 saat arasında internet kullanan yöneticiler ($p=.005$) arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Buna göre, Türkmenistan'lı okul yöneticilerin internet kullanımı 4-6 saat arasında olanların ($\bar{X}=145.25$), 1 saatten az internet kullanan yöneticilere ($\bar{X}=119.54$) göre daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyi olduğu görülmektedir. KKTC okul yöneticilerin internet kullanımı 7-9 saat arasında olanların ($\bar{X}=175.20$), 1 saatten az internet kullanan yöneticilere ($\bar{X}=146.63$) oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri olduğu ortaya çıkmıştır. Internet Live Stats'ın 2016 verilerine göre Türkmenistan nüfusunun %14,5'i internet kullanmaktadır. Kocadağ (2012)'a göre internet kullanıcısı sayısındaki artış, düzenli internet kullanımı, bireylerin eylemlerini dijital ortamlarda gerçekleştirmeleri gibi göstergeler dijital vatandaşlık yolundaki gelişmelere örnek teşkil etmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve ulaşılan bu sonuçlar doğrultusunda araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir..

5.1. Sonuç

Bu araştırmanın amacı, Türkmenistan ve KKTC’de ortaöğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin görüşleri çerçevesinde, okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin karşılaştırmasının araştırılmasıdır. Bu amaç ile oluşturulan ana problem ve alt problemlere yönelik ulaşılan sonuçlar şöyledir:

1. Ülkeler bazında dijital vatandaşlık oranı incelendiğinde, KKTC’li ortaöğretim okul yöneticilerinin, Türkmenistan’lı ortaöğretim okul yöneticilerine oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2. Dijital vatandaşlık alt boyutları incelendiğinde, Türkmenistan’lı okul yöneticilerinin “dijital ticaret” alt boyutunda ve KKTC’li okul yöneticilerin “dijital güvenlik” alt boyutunda en düşük düzeye sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Yine, “dijital hak ve sorumluluklar” alt boyutunda hem Türkmenistan hem de KKTC okul yöneticilerin en yüksek düzeye sahip oldukları sonucuna varılmıştır.
3. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri incelendiğinde, KKTC’li okul yöneticilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ($\bar{X}=143.95$) Türkmenistan’lı ($\bar{X}=128.02$) okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.
4. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital okur-yazarlık düzeyleri arasında bir anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.
5. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital hak ve sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna varılmıştır.
6. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital iletişim düzeyleri incelendiğinde, KKTC’li okul yöneticilerin dijital iletişim alt boyutu düzeyi Türkmenistan’lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu ve Türkmenistan’lı yöneticilerin dijital teknolojileri kullanarak iletişim kurmaları, KKTC’li yöneticilere oranla daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

7. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital güvenlik düzeyleri araştırıldığında, KKTC'li okul yöneticilerin dijital güvenlik alt boyutu düzeyi Türkmenistan'lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu ve Türkmenistan'lı yöneticilerin dijital güvenliği sağlayıcı davranışları KKTC'li yöneticilere oranla daha düşük olduğu görülmüştür.
8. KKTC'li okul yöneticilerinin dijital ticaret düzeyi Türkmenistan'lı okul yöneticilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
9. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital ortamlara erişim düzeylerine bakılırsa, Türkmenistan'ın okul yöneticilerinin dijital erişim alt boyutu seviyesi diğer ülkenin okul yöneticilerine göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.
10. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital ortamlarda etik düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.
11. Her iki ülkenin okul yöneticilerinin dijital ortamlarda sağlık düzeyleri incelendiğinde, arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.
12. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital taşınabilir cihaz kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.
13. Aynı şekilde, iki ülkenin okul yöneticilerinin dijital depolama alanlarının kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.
14. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile yöneticilerin yaşları arasında anlamlı bir farka rastlanmadığı sonucuna varılmıştır.
15. Her iki ülkenin okul yöneticilerinin görev türlerine göre dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, okul türünün okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık davranışlarına sahip olmada önemli bir etken olmadığı saptanmıştır.
16. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile taşınabilir teknolojik cihaz sahipliği arasında anlamlı bir farka rastlanılmamıştır.
17. Türkmenistan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile bilgisayar kullanım yılı arasında anlamlı bir farka rastlanmazken, KKTC okul yöneticileri arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır. Buna göre yapılan Tukey testi sonrasında, 16 ve üzeri yıl pc kullananların, 0-7 yıl ve 8-15 yıl

kullananlara oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri olduğu ortaya çıkmıştır.

18. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile internet kullanım yılı arasında anlamlı bir farka rastlanılmıştır. Gruplar arası dağılımın homejen olduğu görülmüştür. Buna göre yapılan Tukey testi sonrasında, Türkmenistanlı okul yöneticilerin internet kullanım yılı 8-15 yıl arasında olanların, 0-7 yıl arasında olanlara göre daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyi olduğu sonucuna ulaşılırken, KKTC okul yöneticilerin internet kullanım yılı 16 ve üzerinde olanların, 0-7 yıl arasında olanlara oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri olduğu ortaya çıkmıştır.
19. İki ülkenin okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile iş yerinde günlük bilgisayar kullanım ve akıllı dokunmatik cihaz kullanım saati arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.
20. Türkmenistan ve KKTC okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile internet kullanım saati arasında anlamlı bir görülmüştür. Yapılan Tukey testi sonrasında, Türkmenistanlı okul yöneticilerin internet kullanımı 4-6 saat arasında olanların, 1 saatten az internet kullanan yöneticilere göre daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyi olduğu sonucuna varılmıştır. KKTC okul yöneticilerin internet kullanımı 7-9 saat arasında olanların, 1 saatten az internet kullanan yöneticilere oranla daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri olduğu ortaya çıkmıştır.

5. 2. Öneriler

5. 2. 1. Uygulayıcılara ve Okul Yöneticilerine Yönelik Öneriler

- 1- Türkmenistan'ın Eğitim Bakanlığına bağlı tüm ortaöğretim okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin artırılması adına araştırmalar yapılabilir.
- 2- Türkmenistan okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin artırılması ile ilgili okul yöneticilerine, dijital vatandaşlık kavramının ve bu kavramının eğitime olan faydalarının aktarıldığı hizmet içi eğitimler kapsamında seminerler düzenlenebilir. KKTC'de okul yöneticilerinin

dijital vatandaşlık düzeyleri yüksek çıksa da, onlar için bu uygulamalar geçerli olabilir.

- 3- Okul ortamlarında verimin artırılması, dijital çağda öğretmenlere ve öğrencilere teknolojinin öğretilmesi, onlara dijital ortamlarda nasıl davranılacağına anlatılması, dijital vatandaşlığın önemi konusunda okul yöneticilerini bilgilendirici çalıştay, seminer, sunum gibi çalışmalarla yapılabilir. Bu şekilde, dijital vatandaşlık özelliklerine sahip olma derecesi düşük olan yöneticilerin, davranış düzeylerinin yükseltilmesi sağlanabilir.
- 4- Türkmenistan ortaöğretim okul yöneticilerinin dijital vatandaşlığı doğrudan etkileyen interneti kullanım oranı, KKTC’li okul yöneticilerine göre daha düşük çıkmıştı. Bununla ilgili Türkmenistan’da daha özgür internet kullanımı ile ilgili yasa değişikliği teklifleri yapılabilir.
- 5- Hem Türkmenistan hem de KKTC ortaöğretim okul yöneticilerinin dijital vatandaşlık alt boyutları konularında kendilerini geliştirmeleri, dijital çağda etkili olmaları için önemlidir.
- 6- Dijital vatandaşlık alt boyutları incelendiğinde, Türkmenistan’lı okul yöneticilerinin “dijital ticaret” alt boyutunda ve KKTC’li okul yöneticilerin “dijital güvenlik” alt boyutunda en düşük düzeyde dijital vatandaşlık davranışlarına sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, okul yöneticileri Dijital vatandaşlık standartları kapsamında ilgili alt boyutlardaki eksik yanlarını belirleyerek kendilerini geliştirebilirler.

5. 2. 2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler

- 1- Bu araştırmada KKTC ve Türkmenistan’ın ortaöğretim okullarında çalışan okul yöneticileri üzerinde çalışılmıştır. Benzer bir çalışma, ilköğretim ve yüksek öğretim kurumlarında çalışan yöneticilere uygulanabilir.

- 2- Bu araştırma sadece KKTC'nin Lefkoşa ilçesi ve Türkmenistan'ın Daşoğuz vilayetinde yapılmıştır. Benzer bir çalışma, her iki ülkenin veya farklı ülkelerinin çeşitli yerlerinde ilgili evren ve örneklemin daha da artırılarak konuyla ilgili verilerin daha genellenebilir olması sağlanabilir.
- 3- Dijital vatandaşlığın üst düzey yetkililerince benimsenmesi, kurumların gelişimi için önemlidir. Bundan dolayı, üst düzey yönetimde de dijital vatandaşlığın araştırılması önemli görülmektedir.
- 4- Dijital vatandaşlık konusunda okullarda yöneticiler dışında kimlerin görev alabileceği araştırılabilir. Bu kapsamda öğretmenlerin dijital vatandaşlık yeterlilikleri çeşitli değişkenler açısından incelenebilir.
- 5- Bu araştırma nicel yöntem ile yapılmıştır. Dijital vatandaşlık, eğitim alanında yeni irdelenen konulardan biri olmaktadır. Dolayısıyla nitel araştırma yöntemleri ile de daha derinlemesine dijital vatandaşlık kavramının çalışılması, literatüre kaynak zenginliği getirecektir.

KAYNAKÇA

- Akçıl, U. (2015). *Dijital Çağda Açık Liderlik ve Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Yönetim Süreçlerine Etkisi*. Doktora Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.
- Akdeniz, Y. ve Altıparmak, K. (2008). *İnternet: girilmesi tehlikeli ve yasaktır: Türkiye'de İnternet içerik düzenlemesi ve sansüre ilişkin eleştirel bir değerlendirme*. Ankara: İmaj Yayınevi. Erişim adresi: www.cyberrights.org/reports/internet_yasak_siyah.pdf
- Akgün, E., Yılmaz, E. O. ve Seferoğlu, S. S. (2011). *Vizyon 2023 strateji belgesi ve fırsatları artırma ve teknolojiyi iyileştirme hareketi (FATİH) projesi: Karşılaştırmalı bir inceleme*. Akademik Bilişim, 2-4.
- Alberta Government (2013). *Technology briefing*. Erişim adresi: <https://archive.education.alberta.ca/media/7533793/digitalcitizenshiptechbriefing.pdf>
- Alberta. (2012). *Digital Citizenship Policy Development Guide*. Edmonton, Canada: Alberta Education School Technology Branch.
- Arslan, F. (2011). *Sınıf yönetiminde öğretmen adaylarının iletişim davranışlarına ilişkin öğrenci görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Aslan, S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Atalay, N. ve Anagün, Ş. S. (2014). Karsal Alanlarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına ilişkin görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(3).
- Aybay, R. (1982). *Yurttaşlık (vatandaşlık) hukuku: ders kitabı ve temel yasa metinleri*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 142-146.
- Bakır, E. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Balcı, A. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem teknik ve ilkeler (6. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı. (2015). Erişim adresi: <http://www.bilgitoplu mustratejisi.org/tr>.
- Brooks, S. (1997). Are you leading the way? *Technology and Learning*.(2007).Erişim adresi:<http://www.pen.k12.va.us/VDOE/suptsmemos/2000/inf138a.pdf>.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. 7.Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Bökeoğlu, Ö. ve Köklü, N. (2015). Sosyal Bilimler İçin İstatistik. Ank- ara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. 23. Baskı. ss.1-360. Ankara: *Pegem Yayıncılık*.
- Bybee, R.W. ve Loucks-Horsley, S. (2000). *Advancing technology education: The role of professional development*. *The Technology Teacher*, 60(2), 31-33.
- Cantürk, G. (2016). *Okul yöneticilerinin teknolojik liderlik davranışları ve bilişim teknolojilerinin yönetim süreçlerinde kullanımı arasındaki ilişki*. Doktora tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Conley, K. (2010). We're Not in Kansas Anymore. *Learning & Leading with Technology*.
- Correlation to Cyber Smart Workshop (2007). Online Professional Development to ISTE National Educational Technology Standards for Students: The Next Generation.
- Çalık, D. ve Çınar, P. Ö. (2009). *Geçmişten günümüze bilgi yaklaşımları: bilgi toplumu ve internet*, <http://inet-tr.org.tr/inetconf14/bildiri/72.pdf> 14.03.2011.
- Çelik, V. (2008). *Yönetim ve Liderlik Kuramları*., V. Çelik (Editör). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. (1. Baskı). Pegem yayınevi, 121-140, Ankara.
- Çetin-Yılmaz, S. (2008). *İlköğretim okulu yöneticilerinin bilgisayar teknolojisini kullanma yeterliklerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çubukcu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyıinternetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Davies, R. S. (2011). Understanding technology literacy: A framework for evaluating educationaltechnology integration. *TechTrends*, 55(5), 45-52.

- Dedeoğlu, G. (2006). Bilişim toplumu ve etik sorunlar. İstanbul: Alfa Aktüel.
- Digital Agenda. (2011). *Digital Agenda: Coalition of top tech and media companies to make internet better place for our kids*. Europa Press.
- Digital Citizenship. (2017). Erişim adresi: <https://education.microsoft.com/GetTrained/digital-citizenship>
- Elçi, C. (2015). *Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Erbay, A. (2009). İnsan hakları ve demokrasi açısından yurttaşlık. A.K. Çüçen (Ed.), *International Congress on Intercultural Dialogue and Education Human Beings, Society, Intercultural Dialogue and Education at the Beginnings of the 21st Century* içinde (s.2-7).Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Eskicumalı, Ahmet. (2002). Eğitim, Öğretim ve Öğretmenlik Mesleği., Y. Özden. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. (2. Baskı). Pegem yayınevi, 2-31. Ankara.
- Facebook Help Center. (2017). Erişim adresi: <https://www.facebook.com/help/>
- Google and Digital Citizenship. (2017). Erişim adresi: <https://sites.google.com/a/bpsk12.org/bpsedtechchromebooks/digital-citizenship>
- Gökçöl, O. (1997). İnternet ve ilgili konularda çokça sorulan sorular, <http://www.po.metu.edu.tr/links/inf/css25/bolum1.html#1>, 04.09.2010.
- Görgülü, D. (2013). *Bilgi toplumuna geçiş sürecinde okul yöneticilerinin teknolojik liderlik yeterlilikleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi
- Gündüz, Ş. ve Özdiñç, F. (2008). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin internet özyeterlilikleri. <http://ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008/204.doc> 24.12.10.
- Hollandsworth, R.,Dowdy, L., ve Donovan, J. (2011). Digital citizenship in K-12: It takes a village. *Tech Trends*, 55(4), 37-47.
- International Society for Technology Education (ISTE). (2000). National Educational Technology Standards for Teachers. Eugene: ISTE Publications .
- International Society for Technology Education (ISTE). (2011). National Educational Technology Standards. Eugene: ISTE Publications .
- International Society for Technology Education (ISTE). (2011). National Education Technology Standarts for Educators. Erişim adresi: <https://www.iste.org/standards/for-educators>

- Internet Live Stats. (2016). Turkmenistan Internet Users. Erişim adresi: <http://www.internetlvestats.com/internet-users/turkmenistan/>
- İsman, A. ve Güngören, O. C. (2014). Digital citizenship. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(1).
- Karaduman, H. (2011). *6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Tutumlarına Etkisi ve Öğrenme Öğretme Sürecine Yansımalar*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karaduman, H. ve Öztürk, C. (2014), *Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Tutumlarına Etkisi ve Dijital Vatandaşlık Anlayışlarına Yansımaları*. *Journal of Social Studies Education Research*. 5(1), 38-78
- Kaya, A. ve Kaya, B. (2014). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısı. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 346-361.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Keen, A. (2008). *The Cult of the Amateur: How blogs, My Space, YouTube, and the rest of today's user-generated media are destroying our economy, our culture, and our values*. Broadway Business. New York, USA.
- Kelly, S., Earp, M., Reed, L., Shahbaz, A., & Truong, M. (2015). Freedom House. *Freedom on The net 2015*. Erişim adresi: <https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN%202015%20Full%20Report.pdf>
- Kemp, S. (2016). We are social. *Digital Yearbook*. Ocak, 2016, Erişim Adresi: <http://www.slideshare.net/wearesocialsg/2016-digital-yearbook>
- Kılbaş, S. (2000). 2000’li Yıllarda Etkili Öğretmen Nasıl Olmalıdır, Çukurova Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2, 19, 34-42.
- Kılınç, E. (2015). Elementary school and social studies teachers’ opinions about the concept of good citizenship. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(3), 194-206.
- Kılınç, E. ve Dere, İ. (2013). *Lise Öğrencilerinin “İyi Vatandaş” Kavramı Hakkındaki Görüşleri*. *Journal of Social Studies Education Research*. 4(2), 103-124.

- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Köse, G. Ve Özen, K. (2010). İnternet'te sansür üzerine bir değerlendirme. *Bilgi Yönetiminde Teknolojik Yakınsama ve Sosyal Ağlar Dergisi*. 2, 22-24.
- Marshall, T.H., (2000), “*Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*”, Kara Ayhan (Ed.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Metin, H. (2009). Geleceğin interneti ve Avrupa araştırma gündemindeki yeri. XIV. *Türkiye’de İnternet Konferansı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi. <http://inettr.org.tr/inetconf14/bildiri/97.pdf>, 10.02.2009.
- Mossberger, K. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation*. The MIT Press.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Hamilton, A. (2012). Broadband adoption measuring digital citizenship: Mobile access and broadband. *International Journal of Communication*, 6, 37.
- Mossberger, K., Tolbert, C. ve McNeal, R. S. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation*. Cambridge: MIT Press.
- Mossberger, K., Tolbert, C., and S. McNeal, R. (2007). *Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation*. London, England: The MIT Press.
- Navracsics, T. (2016). “*eTwinning yoluyla aktif vatandaşlığın geliştirilmesi*”. eTwinning Merkezi Destek Servisi.
- Orhan, D., Kurt, A. A., Ozan, Ş., Som Vural, Ş. ve Türkan, F. (2014). *Ulusal Eğitim Teknolojisi Standartlarına Genel Bir Bakış*. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*. 65-79.
- Oubre, A. (2007). *Technological leadership proficiency among school Administrators in the twenty-first century schools initiative*. Unpublished doctoral dissertation, University of Southern Mississippi, the United States.
- Persaud, B. (2006). *School administrators’ perspective on their leadership role in technology integration*. Unpublished master’s thesis, Walden University, the United States.
- Pescetta, M. (2011). *Teaching digital citizenship in a global academy*. Unpublished doctoral dissertation, Nova Southeastern University, Florida.
- Prensky, M. (2001). *Digital natives, digital immigrants*. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

- Ribble, M. S., Bailey, G. D., ve Ross, T. W. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6.
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2006). *Digital Citizenship at All Grade Levels. Learning and leading with Technology*, 6, 26-33.
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2007). *Digital citizenship in schools*. Eugene: International Society for Technology in Education.
- Safran, M. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sarıbay, A.Y. (1991) *Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi*. Tasam Siyasal İletişim Enstitüsü.
- Selwyn, N. (2009, July). The digital native-myth and reality. In *As lib Proceedings*, 61(4), 364-379.
- Shelley, M. (2004). Digital Citizenship: Parameters of the Digital Divide. *Social Science Computer Review*, 22(2), 256-269.
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. Isin, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of Citizenship studies* (p. 105-115). London: Sage.
- Tan, T. (2011). Educating digital citizens. *Leadership*, 41(1), 30-32.
- Tarrant, S. P., & Thiele, L. P. (2014). The web we weave: Online Education and Democratic Prospects. *New Political Science*, 36(4), 538-555.
- Teknoloji Eğitim & Çocuk. (t.y.). Common Sense. Erişim adresi: <https://www.cocukateknoloji.com/commonsense-media>
- Teknoloji Eğitim & Çocuk. (t.y.). Özetle 'Dijital Vatandaşlık'. Erişim adresi: <https://www.cocukateknoloji.com/dijital-vatandaslik>
- Teo, T., Kabakçı Yurdakul, I., & Ursavaş, Ö. F. (2014). Exploring the digital natives among pre-service teachers in Turkey: a cross-cultural validation of the digital native assessment scale. *Interactive Learning Environments*, 1-14.
- The Partnership for 21st Century Learning. (2009). Erişim Adresi: <http://www.p21.org>
- Thomas, W. R. (1999). *Educational Technology: Are School Administrators Ready for It?* Atlanta: Southern Educational Board.
- Toğay, A., Akdur, T. E., Yetişen, İ. C. ve Bilici, A. (2013). *Eğitim süreçlerinde sosyal ağların kullanımı bir MYO deneyimi*, Akademik Bilişim, Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- Turan, S. (2002). *Eğitim yöneticileri için teknolojik standartlar: Kavramsal bir*

özümleme.Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı ve Sergisi,
Ankara.

Tyler, R.T. (2002). Is the internet changing social life? It seems the more things
change, the more they stay same. *Journal of Social Issues*, 58 (1), 195-205.

Ury, G.G. (2003). *Missouri public school principals' computer usage and conformity
to technology standards*. 57th Annual Summer Conference Proceedings of
National Council of Professors of Educational Administration (NCPEA),
Sedona.

YouTube Digital Citizenship Curriculum. (2012). Erişim adresi: [https://www.
youtube.com/watch?v=vXw55E2JbPE](https://www.youtube.com/watch?v=vXw55E2JbPE)

EKLER

EK.1. Anket Örneği

DİJİTAL VATANDAŞLIK ÖLÇEĞİ

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Yönetimi, Denetimi ve Planlaması alanında Yüksek Lisans çalışması kapsamında oluşturulmuştur.

Ekteki ölçekler ile toplanacak veriler tamamen bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Ölçek 5 bölümden oluşmaktadır. Ölçeği yanıtlama süresi 5 ile 10 dakika arasındadır.

Vereceğiniz yanıtlar araştırmanın sonuçlarını etkileyeceğinden lütfen dikkatlice okuyup size en uygun olan seçeneği "X" işareti ile işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Araştırmacı: Gulnoza İbragimova
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Umut Akçıl

Bölüm-1- Katılımcı Bilgileri

1- Yaşınız:

- 20-25 Yaş arası 26-31 Yaş arası 32-37 Yaş arası
 38-43 Yaş arası 44-49 Yaş arası 50 yaş ve üzeri

2- Kurumdaki göreviniz:

- Yönetici Denetmen Müdür Md.Muavini/yardımcısı Bölüm Başkanı/Bölüm Sorumlusu
 Bölüm Başkanı Yrd. Yönetici yardımcısı/asistanı

3- Mezuniyet durumunuz:

- Doktora Uzman Lisans/Üniversite Diğer

4- Aşağıdaki taşınabilir cihazlardan hangilerine sahipsiniz? (birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- PDA (Avuç içi bilgisayar demektir. Fiziksel olarak avuç içine sığabilen bilgisayardır)
 Akıllı cep telefonu (Oyun, Müzik, Video, ve çeşitli uygulamalarda çalıştırabilen dokunmatik ekranlı telefon)
 Taşınabilir bilgisayar(Laptop/Notebook)

Tablet (Dokunmatik özellikli ve fiziksel olarak taşınabilir bilgisayarlardan daha küçük boyutta tasarlanmıştır)

5- Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?

0-3 yıl arası 4-7 yıl arası 8-11 yıl arası 12-15 yıl 16-19 yıl (
) 20 yıl ve üzeri

6- Kaç yıldır internet kullanıyorsunuz?

0-3 yıl arası 4-7 yıl arası 8-11 yıl arası 12-15 yıl 16-19 yıl (
) 20 yıl ve üzeri

7- İşteki göreviniz süresincegünde ortalama kaç saat bilgisayar kullanıyorsunuz?

günde 1 saatten az günde 1-3 saat günde 4-6 saat günde 7-9 saat (
) günde 10 saat ve üzeri

8- İşteki göreviniz süresinceortalama kaç saat akıllı/dokunmatik taşınabilir cihazları kullanıyorsunuz?

günde 1 saatten az günde 1-3 saat günde 4-6 saat günde 7-9 saat (
) günde 10 saat ve üzeri

9- İşteki göreviniz süresinde İnterneti ne kadar sık kullanıyorsunuz?

günde 1 saatten az günde 1-3 saat günde 4-6 saat günde 7-9 saat (
) günde 10 saat ve üzeri

Bölüm-2- Dijital Vatandaşlık Ölçeği

Dijital vatandaşlık, dijital çağda sahip olunan normlar olarak tanımlanmaktadır.(Mossberger, Tolbert, & S. McNeal, 2007). Dijitalleşen dünyada teknoloji kullanımı ve etkileri ile ilgilidir.

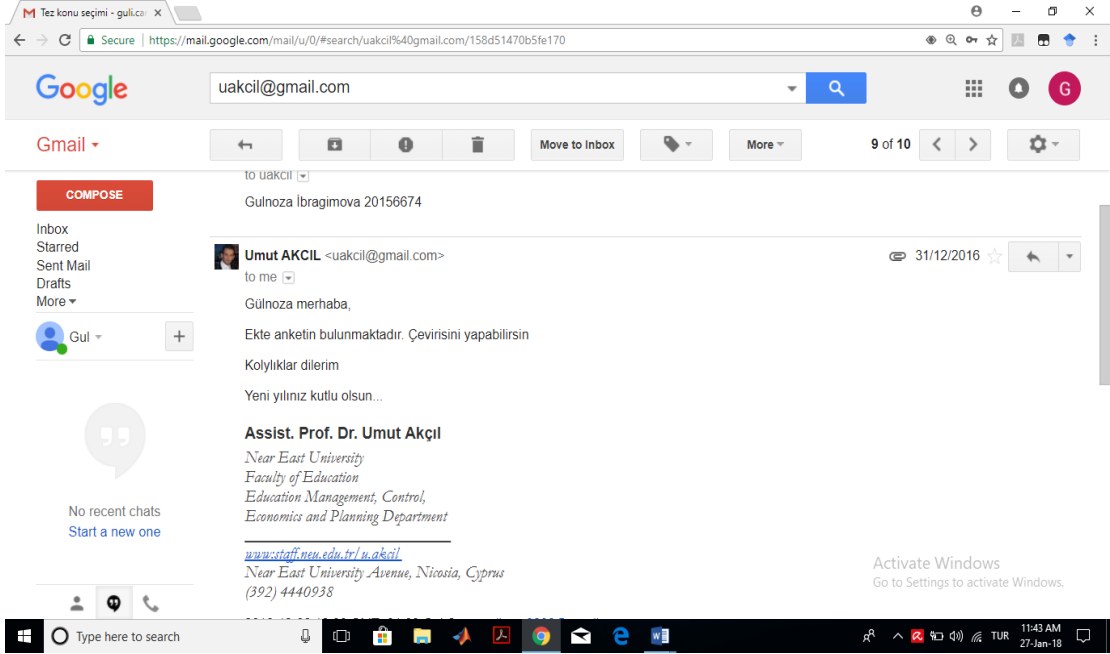
Dijital ortamlar, günlük hayatımızda kullandığımız yazılımlar (programlar) ve uygulamalardır. Örneğin, internet siteleri, cep telefonu uygulamaları vb.

	Maddeler	Her zaman katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Azda olsa Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiçbir zaman katılmıyorum	Bilmiyorum
1-Dijital okur yazarlık							
1	Kendimi dijital okuryazar olarak tanımlarım.						
2	Dijital ortamlarda araştırma yapabilirim.						
3	Dijital ortamlarda işbirlikli projeler yürütürüm.						
4	Dijital ortamları rahatlıkla kullanırım.						
5	Dijital ortamlarda araştırma yaparken bilgileri eleştirel bir şekilde analiz eder ve değerlendiririm.						
2-Dijital hak ve sorumluluklar							
6	Dijital ortamlara spamlar, virüsler ve trojan gönderenleri tespit ettiğimde uyarırım.						
7	Dijital ortamlarda yazılı veya sözlü saldırıya uğradığımda hukuka başvurabilirim.						
8	Dijital ortamlarda bilişim suçları işleyenleri uyarırım.						
9	Dijital ortamların kullanımına yönelik kurallara uyarım.						
10	Dijital ortamlarda iletişim kurarken saygılı davranırım.						
11	Dijital ortamlardaki sorumluluklarımı yerine getiririm.						

3-Dijital iletişim							
12	Çevremle iletişim kurmak amacıyla dijital ortamları kullanırım.						
13	Sosyal ilişkilerimi dijital ortamlarda da yürütürüm.						
14	Dijital ortamlarda bilgi/veri paylaşırım.						
4-Dijital güvenlik							
15	Dijital ortamlarda kendimi güvene almak için cihazımın güvenliğini artırırım.						
16	Dijital ortamlarda farklı kullanıcı adı ve şifre kullanırım.						
17	Dijital ortamlarda farklı (ekstra) güvenlik önlemleri alırım.						
5-Dijital ticaret							
18	Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.						
19	Dijital ortamlarda fatura ödeme işlemlerini yaparım.						
20	Dijital ortamlarda alışverişimin takibini yaparım.						
21	Dijital ortamlardaki alışveriş sitelerini takip ederim.						
6-Dijital erişim							
22	Dijital ortamlarda rahatlıkla erişim kurarım.						
23	Dijital ortamlarda erişimde yaşadığım sorunları kısa sürede çözerim.						
24	Dijital ortamlara erişmek için gerekli olan teknolojileri kullanırım.						
7-Dijital etik							
25	Dijital ortamlarda kişisel gizliliğe saygı duyarım.						
26	Dijital ortamlarda başkalarına zarar vermem.						
27	Dijital ortamlarda başkalarının paylaşımına açık olmayan fikirlerini						

	kaynak göstermeden kullanırım.						
28	Dijital ortamlarda bir bilgi paylaşıırken kaynak bilgisi veririm.						
8-Dijital sağlık							
29	Dijital ortamlar üzerinde sağlık sorunlarım ile ilgili araştırmalar yaparım.						
30	Dijital ortamları psikolojik olarak rahatlama amacıyla da kullanırım.						
31	Dijital ortamları kullanırken sağlığımın etkilenmemesi için önlem alırım.						
9- Taşınabilir akıllı cihazların (Dijital) kullanımı							
32	Taşınabilir akıllı cihazları etkin olarak kullanırım.						
33	Akıllı cihazlarda kullanılan uygulamaları kullanmada zorluk çekmem.						
34	Taşınabilir akıllı cihazlar ile istediğim an dijital ortamlara bağlanırım.						
35	Taşınabilir cihazlar ile istediğim an dijital bilgiye ulaşırım.						
10-Dijital depolama alanlarının kullanımı							
36	Dijital ortamlarda bir sunucu üzerinde verileri depolayabilirim.						
37	Wikispace, Wikipedia, ve bunun gibi herkese açık ortamlarda bilgi depolayabilirim.						
38	Google Docs, Drobbox gibi özel depolama alanlarında bilgi depolayabilir istediğimde paylaşabilirim.						
39	Dijital ortamlarda depoladığım bilgiyi istediğimde değiştirebilirim.						

EK.2. Anket Sahibinden Alınan İzinler

Gulnoza İbragimova

Alıcı: Bana

Gönderen: Umut AKÇIL <uakcil@neu.edu.tr> Öğretim üyesi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Gulnoza İBRAGİMOVA
 Doğum Yeri: Daşoguz/Türkmenistan
 Doğum Tarihi: 09.06.1990
 Medeni Durumu: Evli

Öğrenim Durumu

<i>Derece</i>	<i>Okulun Adı</i>
İlköğretim	Daşoğuz no:10 Okulu, Daşoguz, Türkmenistan.
Orta Öğretim	Daşoğuz no:26 Okulu, Daşoguz, Türkmenistan.
Lise	Daşoğuz no:26 Okulu, Daşoguz, Türkmenistan.
Lisans	Oğuzhan Devlet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Öğretmenliği Bölümü, Aşkabat, Türkmenistan.
Yüksek Lisans	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi ve Planlaması Bölümü, Lefkoşa, KKTC.

İlgi Alanları

İş Deneyimi: Matematik Öğretmeni, Eğitim Bakanlığı, Daşoğuz no:1 Okulu, Daşoguz, Türkmenistan.
 İngilizce Öğretmeni, Büyük Atak Eğitim Merkezi, Lefkoşa, KKTC.

İletişim

Tel: 0542 879 22 66
 Adres: Hilmi Toros Sok. No: 8/5. K.Kaymaklı/Lefkoşa, KKTC.

Tez

ORIJINALLIK RAPORU

% **17**
BENZERLIK ENDEKSI

% **16**
İNTERNET
KAYNAKLARI

% **10**
YAYINLAR

%
ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	ejercongress.org İnternet Kaynağı	% 1
3	ebd.beun.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	www.ittes2016.org İnternet Kaynağı	% 1
5	oguzcetin.gen.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	egitim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	etku.org İnternet Kaynağı	<% 1
8	ebed.ktu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	SAKALLI, Hilal and ÇİFTÇİ, Serdar. "SINIF	<% 1